

UV RAPPORT 2012:57

ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING

Ett gårdsläge och odlingsmark i Sinäs

Uppland; Huddunge socken; Sinäs 1:4 och Västerbo 1:7; Huddunge 216

Ulf Strucke, Jonas Bergman och Gustav Gonelius Stenvall

UV RAPPORT 2012:57

ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING

Ett gårdsläge och odlingsmark i Sinäs

Uppland; Huddunge socken; Sinäs 1:4 och Västerbo 1:7; Huddunge 216

Dnr 422-3914-2009

Ulf Strucke, Jonas Bergman och Gustav Gonetius Stenvall

Riksantikvarieämbetet
Arkeologiska uppdragsverksamheten
UV Mitt

Kontoret i Hägersten:
Instrumentvägen 19
126 53 HÄGERSTEN
Tel.: 010-480 80 60
Fax: 010-480 80 94

Kontoret i Uppsala:
Portalgatan 2
754 23 UPPSALA
Tel.: 010-480 80 30
Fax: 010-480 80 47

e-post: uvmitt@raa.se
e-post: fornamn.efternamn@raa.se
www.arkeologiuv.se

© 2012 Riksantikvarieämbetet
UV Rapport 2012:57

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Gävle 2012. Medgivande I 2012/0744.
Kartor är godkända från sekretessynpunkt för spridning.
Lantmäteriverket 2012-06-20. Dnr 601-2012/2756.

Bildredigering Karlis Graufelds

Layout Åsa Östlund

Omslag En lantlig 1600-tals miljö i nordvästra Uppland. Teckning: Lis Engblom.

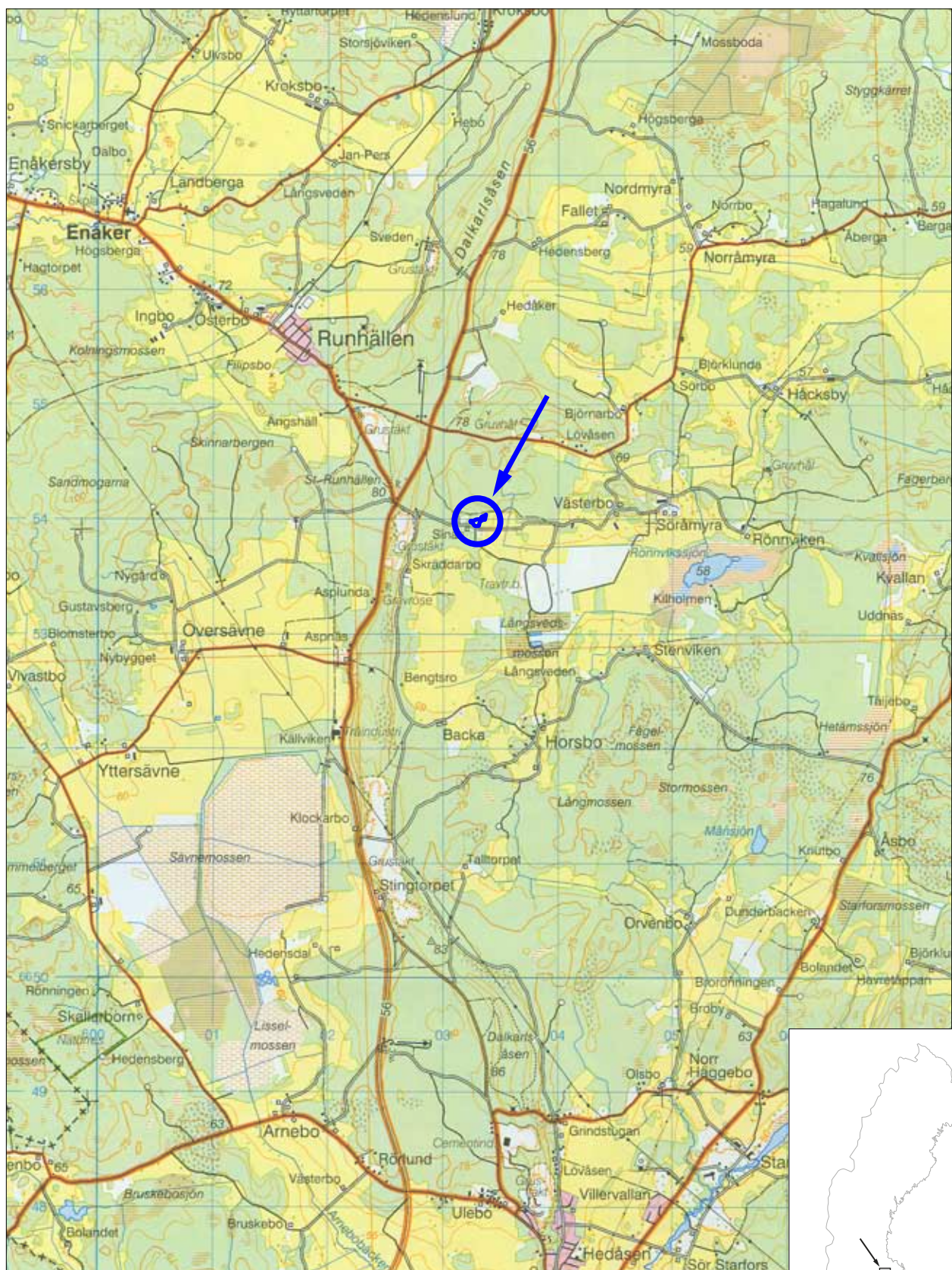
Tryck/utskrift E-print, Stockholm 2012

Innehåll

Sammanfattning	5	Fynd	22
Inledning	5	Analyser	24
Fornlämningsbild och antikvarisk bakgrund	6	Utvärdering	25
Landskap och naturförutsättningar	8	Referenser	26
Målsättning	8	Muntliga uppgifter	26
Metod	8	Refererat kartmaterial	26
Genomförande	9	Administrativa uppgifter	27
Jordartskartering	9		
Historiska kartor och skriftliga källor	11	Bilagor	
En odaterad konceptkarta	12	1. Schakttabell	27
Fältarbetet	15	2. Anläggningstabell	29
Röjningsrösen	15	3. Fyndtabell	31
Tegelugn, avfallsgrop och källare	20	4. Vedartsprotokoll	32
Gårdstomt	22		

Figurer

1. Läget för förundersökningen markerad på utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.....	4
2. Förundersökningsområdet och i texten omnämnda fornlämningar markerade på utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:10 000.....	7
3. Översikt från öster mot platsen för förundersökningen. Foto.....	7
4. Plan över jordartskartering markerat på utdrag ur digitala Fastighetskartan. Även de åkerhak och röjningsrösen som framkom vid den kulturgeografiska karteringen tagits med. Skala 1:1 000.....	10
5. Odaterad karta över Sinäs. Troligen går den tillbaka till 1600-talets senare del.....	13
6. På en utskjutande moränrygg låg merparten av de karterade röjningsrösen. Foto.....	16
7. Schaktplan över förundersökningsområdet markerat på utdrag ur digitala Fastighetskartan. Skala 1:1 000.....	16
8. Plan över förundersökningsområdet med anläggningarna utanför gårdsläget markerade på utdrag ur digitala Fastighetskartan. Skala 1:1 000.....	18
9. Röjningsrösen grupperade efter orsak till röjning, markerade på utdrag ur digitala Fastighetskartan. Skala 1:1 000.....	19
10. Plan över gårdsläget med tegelugnen och arbetsområdet i anslutning till denna samt anläggningar i anslutning till dessa. Skala 1:200.....	21
11. Montage av sektion genom avfallsgropen. Ett skikt av kalk och grus utgjorde botten på tegelugnen från öster. Foto.....	23
12. Ett fåtal stenar låg kvar i läge i västra kanten av ugnen. Bland annat den sintrade stenen i mitten av bilden. Denna har utnyttjats vid uppstapling av råtegel inför bränning. Till vänster en sten från den gamla gårdens murstock som har tydliga avtryck av gräs. Till vänster en tillhuggen sten. Även denna har varit inmurad i skorstensstocken. Skala 1:4. Foto:.....	23
13. En skärva från ett Kugelbauchkrus daterat till cirka år 1700. Skala 2:1. Foto.....	23
14. Diagram och tabell över kalibrerade ¹⁴ C-dateringar.....	24
15. En lantlig 1600-tals miljö i nordvästra Uppland. Teckning.....	25

Figur 1. Läget för förundersökningen markerad på utdrag ur Terrängkartans blad 630 Sala. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Lämningarna intill Sinäs by uppvisade en betydligt mer varierad sammanställning än vad som inledningsvis var förmodad. Förutom de sedan tidigare kända odlingsspåren framkom också lämningar efter en bebyggelse från 1600-talets mitt fram mot 1700-tal och en enklare tegeltillverkning under 1800-tal. Kartstudierna visar att utflyttningen från det äldre gårdsläget sker under 1700-talets första hälft. Denna gård har legat strax norr om vägen på höjdsträckningens sydspets. Olyckligtvis har dessa delar varit föremål för en långvarig och noggrann röjning. Ett uppröjt stråk eller enklare brukningsväg går rakt över gårdsläget. Några tydliga bebyggelserester påträffades inte, men i ljuset av informationen från det kvartärgeologiska arbetet, kartstudierna och daterande fynd, pekar spåren av kulturlager ändå på att detta är platsen för Sinäs ursprungliga gårdsläge. Byggnaden har rivits och delar har sannolikt utnyttjats vid nybyggnationen. På och intill höjdryggen noterades två mindre stenröjda ytor. De bedömdes dock som alltför små för att betecknas som åkerytor. Snarare är de lämningarna efter mindre odlingar som exempelvis trädgårdsland. Den äldre trädgårdsodlingen på landsbygden är ett relativt nytt forskningsområde inom arkeologin. Kunskapen om hur omfattande dessa företeelser varit och hur de varit utformade är ännu begränsad. Dessa båda ytor, som ändå saknade påtagliga inslag av odling, ger ändå en uppfattning om vad man kan förvänta sig för typ av spår efter dessa små täppor.

Den övergivna gårdstomten har fortsatt varit i bruk under 1800-talet. På platsen anläggs en tegelugn i en igenfylld avfallsgrop. Här bränns även kalk. Den omsorgsfulla avröjningen, ytliga fynd som trädspik, flaskglas och ett fragment av en slipsten gör det också sannolikt att det stått en enklare byggnad på platsen under 1900-talet då ytterligare en avröjning och upprensning av platsen förefaller ha skett.

Röjningsrösen är alla löst uppbyggda, med en begränsad, eller ingen jordfyllning. I några fall ser man tecken på flera röjningsfaser där en inledande storstensröjning följts av borttagande av småsten. I några fall hör röjningen inte samman med odlingen i sig, utan snarare har sten forslats bort för att underlätta transporterna till och från åkrarna. Området genomkorsas dessutom av ett flertal stigar vilka mer eller mindre omsorgsfullt röjts. En av dessa kunde följas upp mot gruvområdet. Det är således inte helt uteslutet att Sinäs första etablering ska tolkas som handling vilken föranletts av ett återupptagande av malmbrytningen. Dateringarna överensstämmer väl med den tid när gruvan åter tas i drift och när smedjan är i bruk.

Inledning

Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska uppdragsverksamheten, UV Mitt, har efter beslut av Länsstyrelsen i Uppsala län, utfört en arkeologisk förundersökning av fornlämning Huddunge 216 i Huddunge socken (fig. 1) belägen inom fastigheterna Sinäs 1:1 och 1:4 i Uppland.

Förundersökningen genomfördes på uppdrag av Trafikverket, Investering Väg (f.d. Vägverket Region Mälardalen), med anledning av en planerad

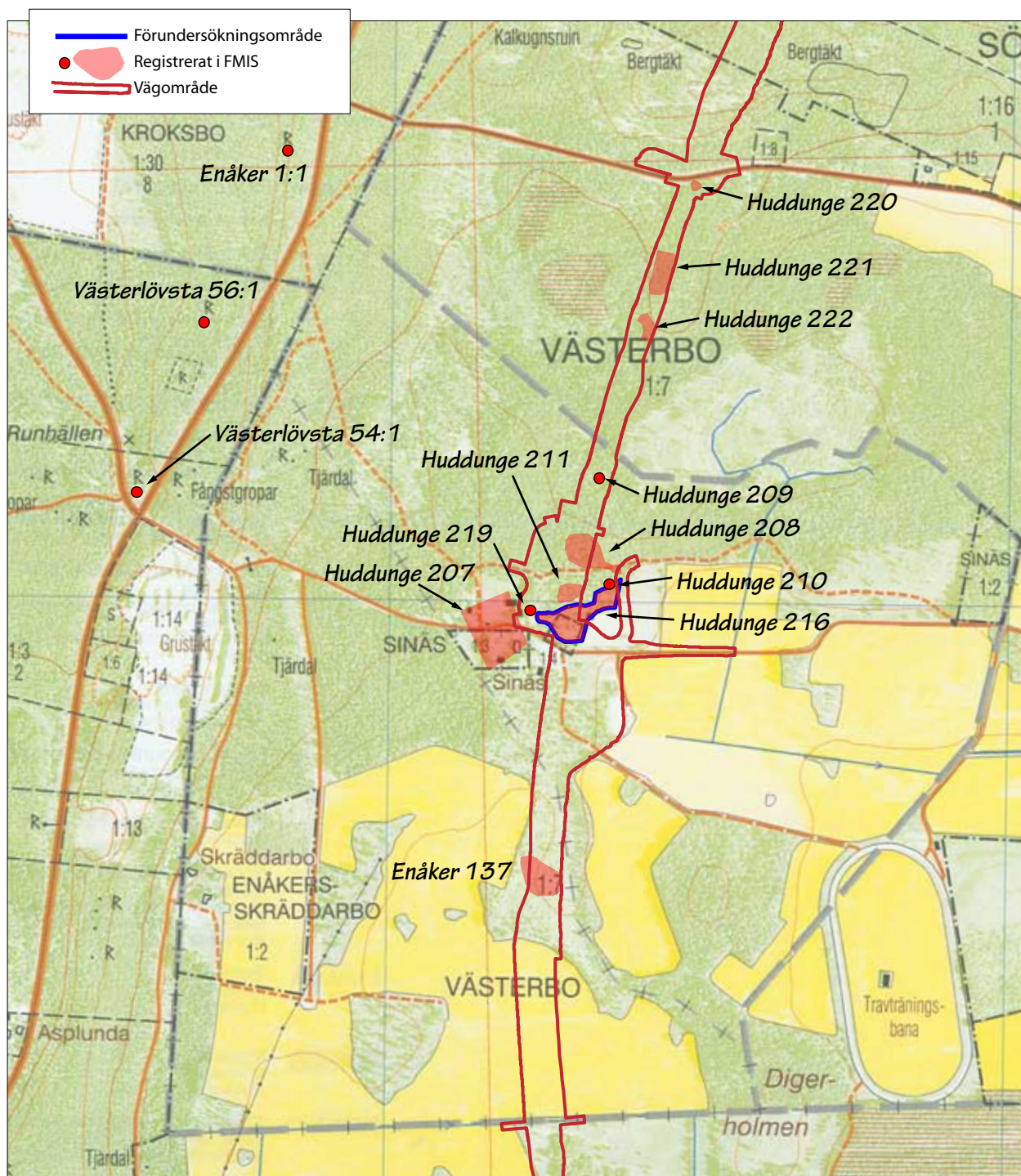
nybyggnation av Riksväg 56 på sträckan Stingtorpet–Tärnsjö i Heby kommun. I anslutning till vägsträckningen kommer det strax öster om Sinäs även att anläggas en trafikplats. För fältarbete och rapport svarade Ulf Strucke. I fältarbete och avrapportering har även kvartärgeolog Jonas Bergman och arkeolog Gustav Gonetius Stenvall medverkat.

Fornlämningsbild och antikvarisk bakgrund

Den aktuella fornlämningen har tidigare behandlats av Olof Pettersson vid UV Bergslagen i samband med en arkeologisk utredning inför utläggande av den planerade vägsträckningen (Pettersson 2008). Vid detta tillfälle registrerades området som en agrar lämning. Platsen har brukats in i modern tid och här liksom i flera hagar intill går det hästar i lösdrift. Åkermarken omgavs av ett 20-tal röjningsrösen belägna på och intill en moränrygg strax öster om Sinäs nuvarande gårds/bytomt (Huddunge 207). Höjdläget var bevuxet av en tät slyskog av hassel, före avröjning även av högväxt örtvegetation. Upptrampade stigar löpte genom buskagen. I väster reste sig högväxta lövträd som en skärm mot Sinäs gård och mot norr vidtog stenbunden mark med tät blandskog. Däremot öppnade landskapet sig mot den lägre liggande terrängen i söder och öster.

Fornlämningarna i närområdet har en stor variation och kronologisk spridning (fig. 2). Huddunge 216 sträcker sig upp mot nordost och inom röjningsröseområdet finns en husgrund (Huddunge 210) vars ålder inte är känd. En hypotes är att denna byggnad tillhör verksamheten kring gruvområdet. I omedelbar anslutning till platsen ligger också Huddunge 211, en boplatz från äldre stenålder. Förutom denna boplatz har ytterligare tre lokaler identifierats (Huddunge 220, 221 och 222). Karakteristiskt för området är annars det stora antalet skogs- och bergshistoriska lämningar. I skogsmarken norr om Sinäs finns bland annat ett gruvområde med flera gruvhål (Huddunge 208) och en tjärdal (Huddunge 209). Söder om Sinäs har en blästplats (Enåker 137) framkommit. Lämningar från järnålder är annars relativt få. Tvåstensättningar har registrerats i grannsocknarna (Enåker 1:1 och Västerlövsta 56:1). I Västerlövsta återfinns även en runsten (54:1). Runorna som ristats av Livsten omnämner Ärnlov som lät rista stenen.

Vid samma tidpunkt som det här avrapporterade projektet genomfördes, förundersöktes den ovan nämnda blästplatsen Enåker 137 och ett flertal gruvområden (Willim m.fl. 2010). Undersökningarna vid blästplatsen gav två aktivitetsområden, det ena med ugnar och slaggförekomster från järnframställning, det andra består av två slagghvarpar. Dateringarna blev oväntat tidiga och för således tillbaka järnhanteringen till övergången mellan yngre bronsålder och förromersk järnålder. Undersökningarna från gruvområdet resulterade i två aktivitetsperioder. Den första inträffade under 1200-talet och den därpå följande brytningen sker under 1700-talet. Under den senare perioden låg även en smedja på platsen. Ett träkolsprov från tjärdalen daterades i samband med utredningen och gav högmedeltid/senmedeltid (Pettersson 2008:26).

Figur 2. Förundersökningsområdet och i texten omnämnda fornlämningar markerade på utdrag ur Fastighetskartans blad 66G 5aS Översävne. Skala 1:10 000.

Figur 3. Översikt från öster mot platsen för förundersökningen. Foto: Ulf Strucke.

Landskap och naturförutsättningar

På en regional naturgeografisk nivå karaktäriseras området av slätter, barrskog, myrmark och grusåsar (Helmfrid & Östman 1996:12). Förundersökningsområdet låg i utkanten av ett öppet hag- och beteslandskap som präglats av verksamheten kring Västerbo stuteri och av Sinäs gård. Norr och väster om förundersökningsområdet vidtar ett större skogsområde i vilket Dalkarlsåsen löper i nord-sydlig riktning. En bit öster om undersökningsområdet ligger Rönnvikssjön som omgärdas av gytta och i väster mot Sinäs även av stråk med kärrtorv. Ett dikningsföretag genomfördes kring sjön i slutet av 1800-tal. Dikningen förändrade radikalt landskapsbilden (fig. 3).

Inom förundersökningsområdet dominerar sandig grusig morän framför allt i de höglänta centrala partierna. I den västra delen överlagras moränen delvis av ett fläckvis förekommande svallskikt av grus och sand, vilket i de centrala delarna saknas eller är sammanblandat med moränen. Svallskiktet utgörs av material utsvallat från moränen då området höjdes över Littorinahavets yta för cirka 8000 år sedan. I den östra, låglänta delen av området dominerar ler- och siltjordarter men sten och block förekommer även här i lägre grad.

Målsättning

Målsättningen för förundersökningen var att avgränsa fornlämningen inom ramen för det planerade byggföretaget. Av denna anledning omfattade karteringen även de delar som inte direkt berördes av vägens arbetsområde. En förutsättningslös inventering och kartering utfördes mellan vägen mot Västerbo och norrut upp till fornlämningsområdet vid gruvlämningen Huddunge 208.

Till detta låg i uppdraget att belysa lämningarnas karaktär, komplexitet och kronologi. Möjligheten förelåg att det på moränryggen även kunde finnas förhistoriska gravar. Den sedan tidigare kända stenålderboplatsen kunde även ha en utbredning längre söderut. Slutligen var målet att undersöka om det på platsen fanns spår av äldre ekonomibyggnader och om det förelåg något samband mellan de agrara lämningarna och gruvdriften. Bland de eftersökta huskonstruktionerna kan nämnas en byggnad som närmast kan beskrivas som källargrundhus. Denna hustyp har tidigare associerats med gruv- och smidesplatser (Forenius, RAÄ dnr 1922/89. s. 13f. samt där anförd litteratur). Denna hypotes kom att aktualiseras då vi i fält påträffade en tegelugn och källargrop.

Metod

Arbetet inleddes med en genomgång av såväl geologiska kartor som äldre kartor. En kulturgeografisk kartstudie genomfördes redan i samband med utredningen. En fördjupad granskning av materialet med speciell inriktning på Sinäs har ändå ansetts nödvändig. Fältarbetet och avrapporteringen omfattade de tre momenten, arkeologi, kvartärgeologi och kulturgeografi, vilka sammanfogats till en gemensam och sammanhållen tolkning.

Fältarbetet innefattade en inledande fas med kartering och inventering, samt en därpå följande fas med sökschakt, undersökning av valda anläggningar och kvartärgeologisk provtagning/kartering. Tidsmässigt kom momenten att delvis överlappa varandra. Då delar av fornlämningsområdet uppvisade tecken på sentida aktiviteter, gjordes även en översiktlig bedömning av skadornas omfattning.

Jordartskarteringen skapade en översiktlig bild av vilka områden som kan ha berörts av odling. Karteringen berörde de översta 10–20 cm av markskiktet och utfördes i två steg: a) en ytlig jordartskartering, och b) en tolkning av de ytliga jordarternas lämplighet för odling. Särskild hänsyn togs till stenighet i markytan (partiklar > 100 mm), jordens textur, och spår av odlingshorisonter.

För att bedöma röjningens ursprungliga omfattning och inriktning togs sökschakt upp inom hela fornlämningsområdet. Schakten hade en bredd mellan 1,80 och 2,5 meter. De placerades i anslutning till röjnings- och odlingsytor, samt intill det nyupptäckta gårdsläget. Efter avlägsnande av förna handrensades påträffade anläggningar.

Ett urval röjningsrösen handrensades och undersöktes i syfte att finna spår av olika uppbyggnadsfaser och finna eventuella överlagringar.

All inmätning utfördes med RTK-GPS och dokumentationen har samlats digitalt i UV:s IntraSis-system.

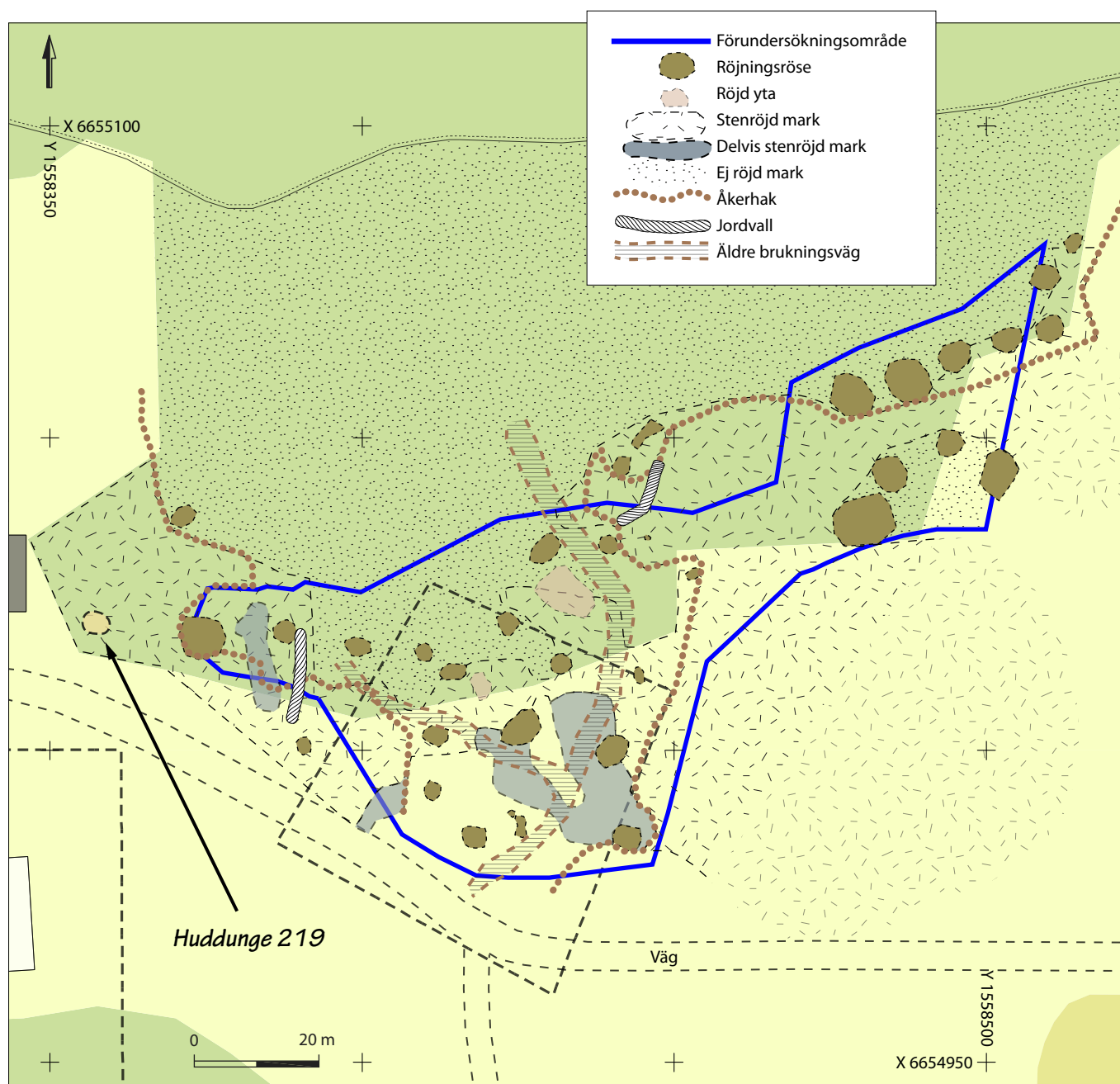
Genomförande

Schakten var koncentrerade till moränryggen i väster. Området längst i väster kom aldrig att röjas på växande skog. GPS-inmätningar blev här behäftade med alltför stora mätfel. Detta innebar att de schakt som drogs i skogspartiet inte medtagits i redovisningen. Dessa schakt gav nu inget av antikvariskt intresse. De bekräftade dock att odlingen i ett tidigare skede sträckt sig fram till diket intill den befintliga ladan.

Den förundersökta fornlämningen låg utefter en långsträckt höjdrygg som grovt sett sträckte sig i nordsydlig riktning. Mot söder begränsades den av en grusväg. Marken sluttade ner mot vägen och det förefaller inte troligt att den aktuella fornlämningen ursprungligen sträckt sig vidare ner mot söder. I öster vidtog stenröjd åker, samt i de lägre partierna stenfri lerigare åkermark. I norr anslöt de agrara lämningarna till stenålderslokalen Huddunge 208 och gruvområdet Huddunge 209. Marken var här blockrik och stembunden. I väster återfinns fossila åkerytor samt en raserad jordkällare (Huddunge 219). Dessa odlingsytor liksom källaren har etablerats efter det att gården Sinäs flyttats till sitt nuvarande läge. Samliga inhägnade områden är numera hästhagar.

Jordartskartering

Metoden vid den ytliga jordartskarteringen följde med smärre modifieringar samma principer som beskrivs i Hamilton m.fl. (2008). Karteringen har utförts med hjälp av spade (provgropar med max 5 m intervall) då

Figur 4. Plan över jordartskartering markerat på utdrag ur digitala Fastighetskartans blad 12H 0b Över Sävne och 12H 1B Enåker. Även de åkerhak och röjningsrösen som framkom vid den kulturgeografiska karteringen tagits med. Skala 1:1 000.

maskingrävda schakt inte fanns att tillgå. Särskilt vikt har fästs vid frekvens av sten (och block) över 100 mm i diameter i det övre markskiktet, då en stenighet på över 10 % i åkermark är generellt olämpligt för jordbruksredskap (Eriksson m.fl. 2005). Karteringen har bestått av bedömningar av markytans blockighet/stenighet, jordarts-kartering och stratigrafiska studier av områdets jordarter. Graden av blockighet/stenighet bedömdes för moränen i området enligt en tregradig skala: *Blockig morän*: markytan täcks av >20 % av block och sten; *Normalblockig morän*: markytan täcks av cirka 5–20 % block och sten; *Blockfattig morän*: markytan täcks av <5 % block och sten.

Eftersom syftet med karteringen berörde jordbruk karterades särskilt den jordart som använts som medium för odling, (d.v.s. sand, silt och lera) på ett karteringsdjup om 10–20 cm (jfr SGU:s karteringsdjup på 50 cm). Särskild uppmärksamhet riktades även mot silthaltiga jordar då dessa är tjälkänsliga, och kan i dåligt dränerade lägen ha en högre halt av sten i ytan på grund av recent uppfrysning.

Resultat

Två typer av röjd mark kunde urskiljas i undersökningsområdet (fig. 4). Den *delvis stenröjda marken* är endast mycket ytligt och ofullständigt röjd från sten och block, medan den *stenröjda marken* är mer grundligt röjd och generellt finkornigare. I ett antal mindre delområden är osäkerheten större än i övrigt, särskilt i den norra delen där det finns färre antal röjningsrösen. En förtätning av provtagningspunkterna hjälpte delvis, men viss osäkerhet kvarstår. Förekomsten av markfasta block inom tillsynes stenröjda ytor verkade stundom förbryllande, men troligtvis har eventuell odling varit av sådan karaktär att den kunnat ske runt omkring dessa hinder.

Historiska kartor och skriftliga källor

Sinäs förekommer sparsamt i det historiska kartmaterialet. Detta beror sannolikt på att enheten ur ett kameralt hänseende varit relativt obetydlig och endast värderad till ett öresland.

Första gången Sinäs framträder i det historiska kartmaterialet är i Johan Carlstens yngre geometriska jordebok över Västmanlands län från år 1688. Denna innehåller småskaliga kartor på läns-, härads- och sockennivå. Sinäs har bland annat markerats på en sockenkarta över Enåker. Två kartsymboler berättar att Sinäs då var 1/8 skattehemman och därtill ett rustnings- och tilldelningshemman.

Nästa gång Sinäs dyker upp i kartmaterialet är år 1753 då lantmätaren Matias Hagman upprättar en karta över rågångarna omkring byarna Norr- och Sör Åmyra. Av karttexten framgår att Sinäs är en av sex avgärdade hemman vilka avstyckats från Sör- och Norr Åmyra. Åmyra har ett skriftligt belägg redan från år 1389. Förutom Sinäs nämns även Mårtsbo, Fallet, Björnarbo, Västerbo och Skräddarbo som avgärdade hemman. En stor-skifteskarta upprättad år 1776 ger mer upplysningar om ägoförhållandena. Lantmätaren omnämner då Sör- och Norr Åmyra som "bolbyarna". Begreppen *Avgärda hemman* och *bolby* är bebyggelserelaterade. Med bolby menas den ursprungliga moderbyn medan gårdar som betecknas som avgärdade hemman är sekundära och har avstyckats från bolbyn (Windelhed 1995:37).

Skogsskifteskartan från år 1776 omfattar samma bebyggelseenheter som 1753 års karta, och syftar till att dela upp och avgränsa skogsmarken proportionerligt efter gårdarnas jordetal. Även på denna karta återges Sinäs som en schablon och inga detaljer om inägorna återges. I utmarken finns skogsskiftets gränsdragning återgivna. På kartan finns norra delen av Sinäs rågång utritad, eftersom den bestämmer var utmarken börjar. Genom att jämföra rågångens placering och de topografiska förutsättningarna med

senare kartor kan man sluta sig till att Sinäs har samma läge år 1776 som det har idag. Karttexten innehåller intressanta kamerala uppgifter om bolbyarna och de avgärdade hemmanens jordetal:

Norråmyra, bolby–8 öresland
Söråmyra, bolby–7 öresland
Björnarbo, avgärdat–3 öresland
Fallet, avgärdat–2 öresland
Västerbo, avgärdat–2 öresland
Mårtsbo, avgärdat–1 ½ öresland
Sinäs, avgärdat–1 öresland
Skräddarbo, avgärdat–1 öresland

Samtliga avgärdade hemman, förutom Skräddarbo, är skriftligt belagda först under 1600-tal: Björnarbo 1600, Sinäs 1612, Västerbo 1615, Mårtsbo 1631, Fallet 1641, Skräddarbo 1752 (Wahlberg 1988:67–94). Fem av de sex avgärdade hemman under Norr- och Söder Åmyra som omnämns på 1753 års karta är således skriftligt belagda mellan åren 1600–1641. Detta sammanfaller i tid med av en omfattande befolkningsexpansion som var särskilt stor i skogsbygderna (Myrdal 1999:221ff).

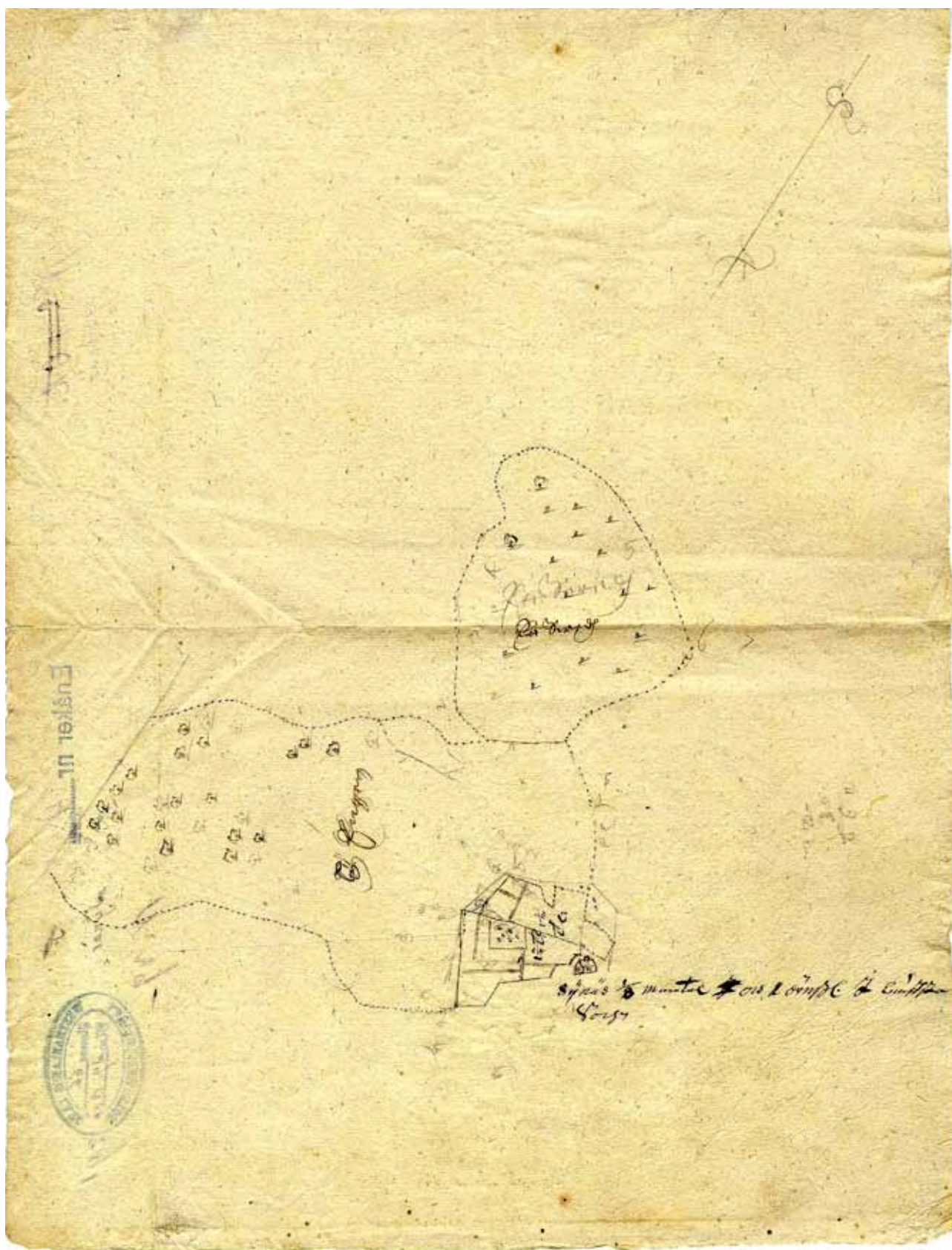
Bebyggelsen vid Sinäs kan ha existerat tidigare än det äldsta skriftliga belägget. Senast år 1612 vet vi att Sinäs är avstyckat med eget jordetal och därmed en kameral enhet som syns i de skriftliga källorna. Sinäs kan dock ha existerat tidigare genom hemmansklyvning eller i annan form som inte avsatt kamerala spår (jfr Windelhed 1995:37). Detta fenomen gäller särskilt fattiga och små gårdar (Myrdal 1999:221).

Först på häradsekonomiska kartan, upprättad mellan åren 1905–1911, ges en samlad bild över hela Sinäs inägor och utmark. I östra delen av byn breder gårdens åkermark ut sig fram till rågången där gården Västerbos åker tar vid. Här och var bryts åkermarken av röjningsrösen och åkerholmar. Tre ekonomibyggnader finns även markerade i åkern, troligen lador, bodar eller lider. Väster om åkergårdet, i skogsmarken, ligger Sinäs gård omgivet av ekonomibyggnader i en mangårdsfyrkant. Nordväst om gården samt norr och söder om åkermarken dominerar skogsmarken. Från Sinäs gård utgår fem vägar. Två vägar går västerut, en mot Skräddarbo och den andra till landsvägen. Österut löper en väg till Västerbo och Sör Åmyra. De andra två vägarna är brukningsvägar eller fågator.

Vi måste räkna med att den markanvändning som avtecknar sig på häradsekonomiska kartan är resultatet av stora förändringar som ägde rum under 1800-talet och början av 1900-talet. Från år 1892 finns exempelvis en karta upprättad i samband med ett sjösänkingsföretag kring marken runt Runvikssjön. På den framgår att 7,17 ha vattenskadad åkermark i Sinäs påverkas av företaget, det gäller den mark som ligger närmast Västerbo.

En odaterad konceptkarta

I lantmäteriets arkiv finns en konceptkarta över Sinäs med okänd proveniens (fig. 5). På kartan är en hussymbol utritad där gården Sinäs var belägen. Under hussymbolen står det skrivet "Sijnäs 1/8 mantal och 1 öresl. i

Figur 5. Odaterad karta över Sinäs. Troligen går den tillbaka till 1600-talets senare del.

Enåker sochn". Invid gården är åkermarken markerad. Den var uppdelad i två gårdar. På det norra gårdet står det "1 ¾ t", och på det södra "1 ½ t". Uppdelningen i två gårdar, och att dessa var ungefär lika stora tyder på att åkermarken brukades i tvåsäde. I åkermarken finns flera dubbeldragna streck som återger placeringen för olika öppna diken. I det norra gårdet finns även en närmast rektangulär figur med sex svarta cirklar. Troligtvis rör sig detta om ett impediment, en åkerholme, eller liknande. Öster om åkermarken ligger ängsmarken som heter "by engen". Öster om denna ligger ett skogsparti som är tecknat med flera trädsymboler. Slutligen finns ett inringat område i Sinäs södra del som benämns som "ett swedh". Området är tecknat med stubbar och träd. Kartan saknar teckenförklaring och är överlag återhållsamt ritad.

Konceptkartan påminner till sitt formspråk och innehåll om 1600-talets äldre- och yngre geometriska kartor, den förstnämnda karteringsperioden pågick under åren 1630–1655, den senare under åren 1680–1750. Gemensamt för dessa kartor, särskilt för de äldre, är att lantmätaren vanligtvis bara karterade inägorna. Eftersom det är ytterst ovanligt med konceptkartor för de äldre geometriska kartorna kan man anta att konceptkartan är från den yngre perioden (Essen, muntlig uppgift).

I lantmäteriets arkiv finns ett fåtal konceptkartor med geometriska avmätningar av gårdar i Enåker- och Huddunge socknar. Dessa ligger inom tidsperioden 1695–1707. Särskilt intressant är konceptkartan över Sjövast-kärret i Enåker socken från år 1695 (19-ENÅ-6). På denna karta och på Sinäs-koncepten finns det en prickad linje som inringar ängsmarken och gärdesbackarna. Troligen ska den prickade linjen föreställa en hägnadsgräns. Gemensamt för både kartorna är även att det saknas renovationer i Lantmäteristyrelsens arkiv. Vad detta beror på är svårt att avgöra. De kan ha tappats bort, förstörts eller så gjordes det aldrig någon renritning.

Både Enåker socken och Huddunge socken karterades för de äldre geometriska jordeböckerna under 1640-talet av lantmätaren Johan Åkeson (Äldre geometriska jordeböcker T6 (Våla hd) respektive T7 (Simtuna hd)). En fråga som givetvis dyker upp är varför inte Sinäs karteras i samband med detta. Ser man till de avgärdade hemman som omtalas på 1753 års karta är Sinäs, Skräddarbo och Märtsbo inte karterade. Dock är de som karteras, precis som Sinäs, ytterst små gårdar. Gårdarna Västerbo och Björnbo är båda värderade till 1 öresland och har skattetorp som jordnatur. Avgärdahemmanet Fallet är registrerat som ett torp på Norra Åmyra men saknar örestal.

Att Sinäs inte karteras under 1640-talets karteringsvåg ska nog inte tolkas som att gården inte existerade. En förklaring kan vara att gården var avlägset belägen i skogsmarken med minimala inägor. De mindre torpen som karterades låg i hägnadslag med, eller väldigt nära större byar (jfr GJb T6: 177). En annan förklaring kan vara att Sinäs precis som Fallet saknade örestal, d.v.s. att det endast existerade genom exempelvis hemmanklyvning under karteringsperioden. För att bringa klarhet i denna fråga behövs en fördjupad arkivalisk analys, exempelvis av jordeböcker.

Vad gäller dateringen av kartan kommer denna utredning inte fram till något slutgiltigt svar. Avsaknaden av konceptkartor från karteringsperioden

1630–1655 talar tydligt emot en koppling till de äldre geometriska kartorna. Att sätta ett exakt årtal är mycket svårt. Det troliga är att konceptkartan över Sinäs kan dateras till samma period som övriga konceptkartor i Hudunge- och Enåker socken, d.v.s. år 1695–1707.

Resultat

Kartmaterialet över Sinäs är magert. En heltäckande bild ges först på härads-ekonomiska kartan som upprättades under åren 1905–1911. Det äldsta skriftliga belägget för Sinäs är från år 1612 och genom en karta från år 1776 vet vi att gården hade samma läge som idag. En odaterad konceptkarta som troligen upprättas under slutet av 1600-talet eller början av 1700-talet visar att gården hade ett annat läge då. En bebyggelseomflyttning ägde således rum någon gång mellan cirka år 1700 och 1776.

Kartmaterialet i samband med historiska källor berättar att en omfattande bebyggelseexpansion ägde rum i bygden under början av 1600-talet. Samtidigt som detta sker en omfattande befolkningsökning även på nationell nivå. Expansionen skedde inom Sör- och Norr Åmyras ägo gränser genom att mindre gårdar, som benämns avgärdade hemman i kartmaterialet, etablerades i utmarken. Sannolikt ska Sinäs ses i ljuset av denna expansion.

Fältarbetet

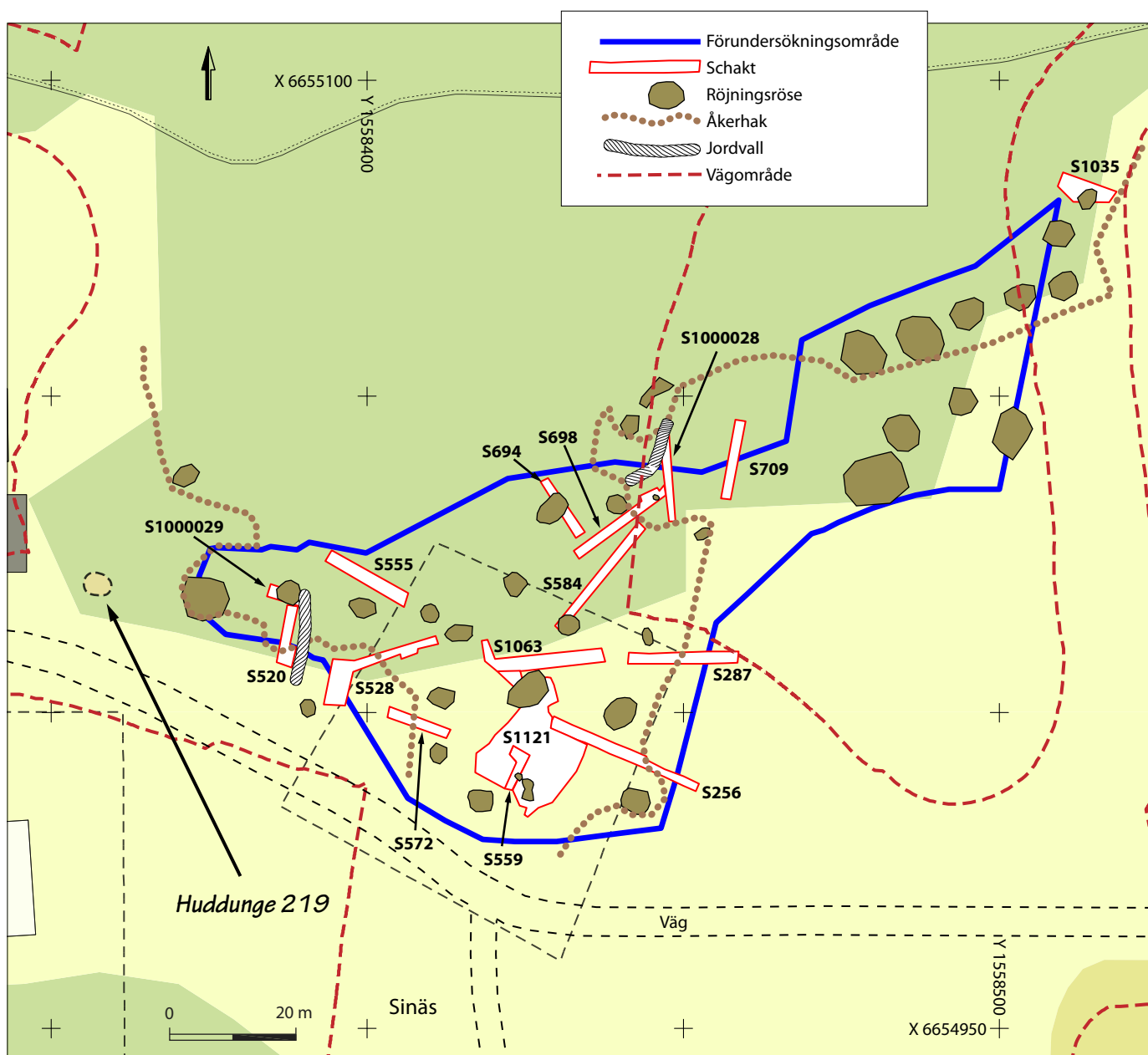
Fornlämningsområdet har uppskattats till cirka 6500 m² (fig. 6). Den avbanade ytan uppgick till 570 m² fördelade på 16 schakt (fig. 7, bilaga 1). Ett schakt drogs genom en jordvall längs i öster. Totalt påträffades 60 anläggningar (fig. 8, bilaga 2). Dessa fördelade sig på 14 olika anläggningstyper där röjningsrösen var den överlägset största gruppen.

Röjningsrösen

Totalt påträffades 35 konstruktioner som tolkats som röjningsrösen (fig. 8 och 9). Spridningen för dessa är relativt jämnt fördelad. I analysen av röjningsrösen har det lagts vikt vid att tolka varför röjningsrösen uppstått. För att förstå detta har särskilt tyngd lagts vid att granska ytorna mellan röjningsrösen och marken i deras närområde.

Röjningsrösen kan ha en lång tillkomsttid och röjningen i sig kan ha flera orsaker. Efter en översiktlig genomgång av samtliga röjningsrösen och med hänsyn till lokalens förutsättningar har ett försök gjorts att gruppera röjningsrösen i tre olika kategorier med hänsyn till deras huvudsakliga tillkomstsätt (fig. 8):

- de som tillkommit i samband med röjning av odlingsmark för att underlätta jordbearbetningen,
- de som tillkommit i samband med boplatseröjning för att bereda plats för byggnader och
- de som tillkommit i samband med vägröjning.

Figur 7. Schaktplan över förundersökningsområdet markerat på utdrag ur digitala Fastighetskartans blad 12H 0b Över Sävne och 12H 1B Enäker. Skala 1:1 000.

Figur 6. På en utskjutande moränrygg låg merparten av de karterade röjningsrösen. Foto: Gustav Gonelius Stenvall.

Röjningsrösen tillkomna i samband med röjning av odlingsmark

Totalt har 24 röjningsrösen tolkats som odlingsrösen (fig. 8 och 9). Bland dessa finns tre grupper samt ett enskilt som beskrivs var för sig eftersom de anknyter till olika odlingsytor och som därmed kan vara dateringsmässigt åtskilda.

Grupp 1: I sydvästra delen fanns en grupp röjningsrösen som låg nära en igenlagd odlingsyta (A1000025). Odlingsytan var i norr avgränsad av ett åkerhak (A501) som låg på gränsen mellan odlingsytan och en moränrygg. I nära anslutning till odlingsytan låg åtta röjningsrösen som tolkats som tillkomna genom röjning av denna. Det gäller röjningsrösen (från väster): A1000001, A1000002, A467, A576, A458, A448, A353, och A346.

Grupp 2: I centrala delen påträffades en röjd yta norr om moränryggen. I nära anslutning till odlingsytan fanns två röjningsrösen som tolkats som tillkomna genom röjning av denna (A395 och A409).

Grupp 3: I östra delen fanns en större grupp röjningsrösen som låg invid ett större område med igenlagd åkermark som sträckte sig bort mot gården Västerbo. Åkermarkens avgränsning följde åkerhaken A479 och A1228. Totalt rörde det sig om 13 röjningsrösen, varav nio låg på slänten ned mot åkermarken (A313, A422, A633, A623, A618, A613, A589, A549, A687) och fyra fanns på en åkerholme (A665, A654, A639 och A646).

Slutligen fanns även ett röjningsröse (A1244) som kopplats till röjning av odlingsytan A1000027.

Röjningsrösen tillkomna genom röjning av gårdsyta

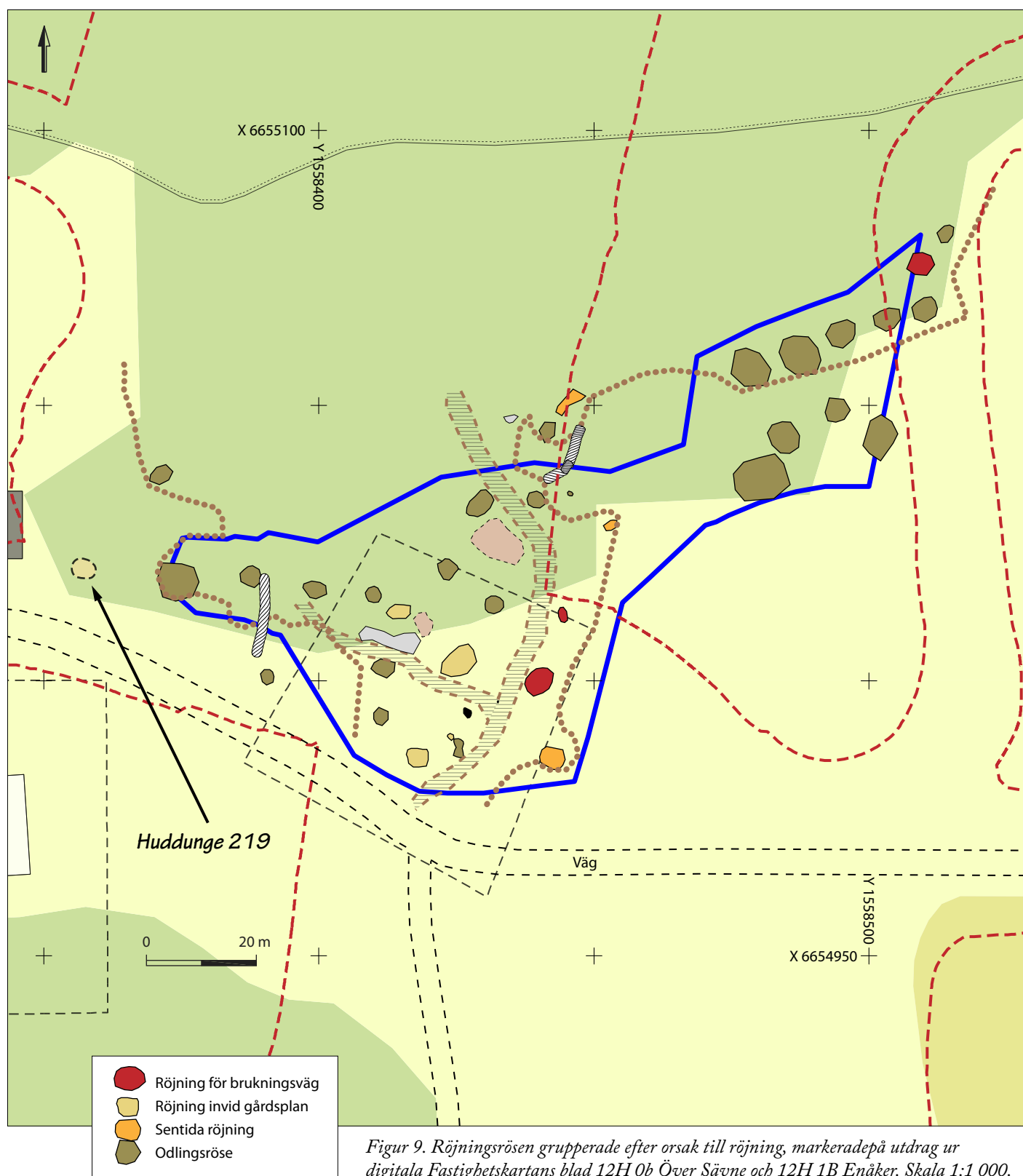
Området kring kulturlagret A1013 i södra delen präglades av en intensiv markanvändning (fig. 8 och 9). Här fanns bland annat en brukningsväg, en tegelugn och en övergiven gårdsplan. De har alla medfört omfattande stenröjning. Troligen har samtliga röjningsrösen i detta område blivit påbyggda under olika perioder. De som huvudsakligen kopplats till röjning av gårdsplatsen är A333, A372, A383 och A565. Både A372 och A333 ligger intill röjda ytor som, genom undersökningar, inte kunnat knytas till odling. Röset A322 har inslag som tyder på röjning av gårdsplanen, men innehåller även recent tegel och keramik. Dessutom ligger en del småsten i ytan som avspeglar uppröjning av bruksvägen.

Röjningsrösen tillkomna genom vägröjning

I områdets södra del löper en bruksväg i nord-sydlig riktning. Vägen kantas av flera röjningsrösen som sannolikt tillkommit i samband med vägröjning (fig. 8 och 9). Detta gäller röjningsröset: A301, A439 och A1048. I områdets nordöstra utkant påträffades en brukningsväg (A1257), som låg på en slänt ned mot igenlagd åkermark. Vägen löpte från åkermarken upp på moränryggen, längs med dess sträckning mot väster och skapade en längre terrassering. Röjningsröset A599 ligger på ett sådant avstånd till åkermarken att det till största del borde härledas till röjning av vägen. Naturligtvis har flera av dessa rösen även inslag av röjningssten från odlingsmarken.

Figur 8. Plan över förundersökningsområdet med anläggningarna utanför gårdsläget markerade på utdrag ur digitala Fastighetskartans blad 12H 0b Över Sävne och 12H 1B Enäker. Skala 1:1 000.

Figur 9. Röjningsrösen grupperade efter orsak till röjning, markerade på utdrag ur digitala Fastighetskartans blad 12H 0b Över Sävne och 12H 1B Enåker. Skala 1:1 000.

Övrig röjning

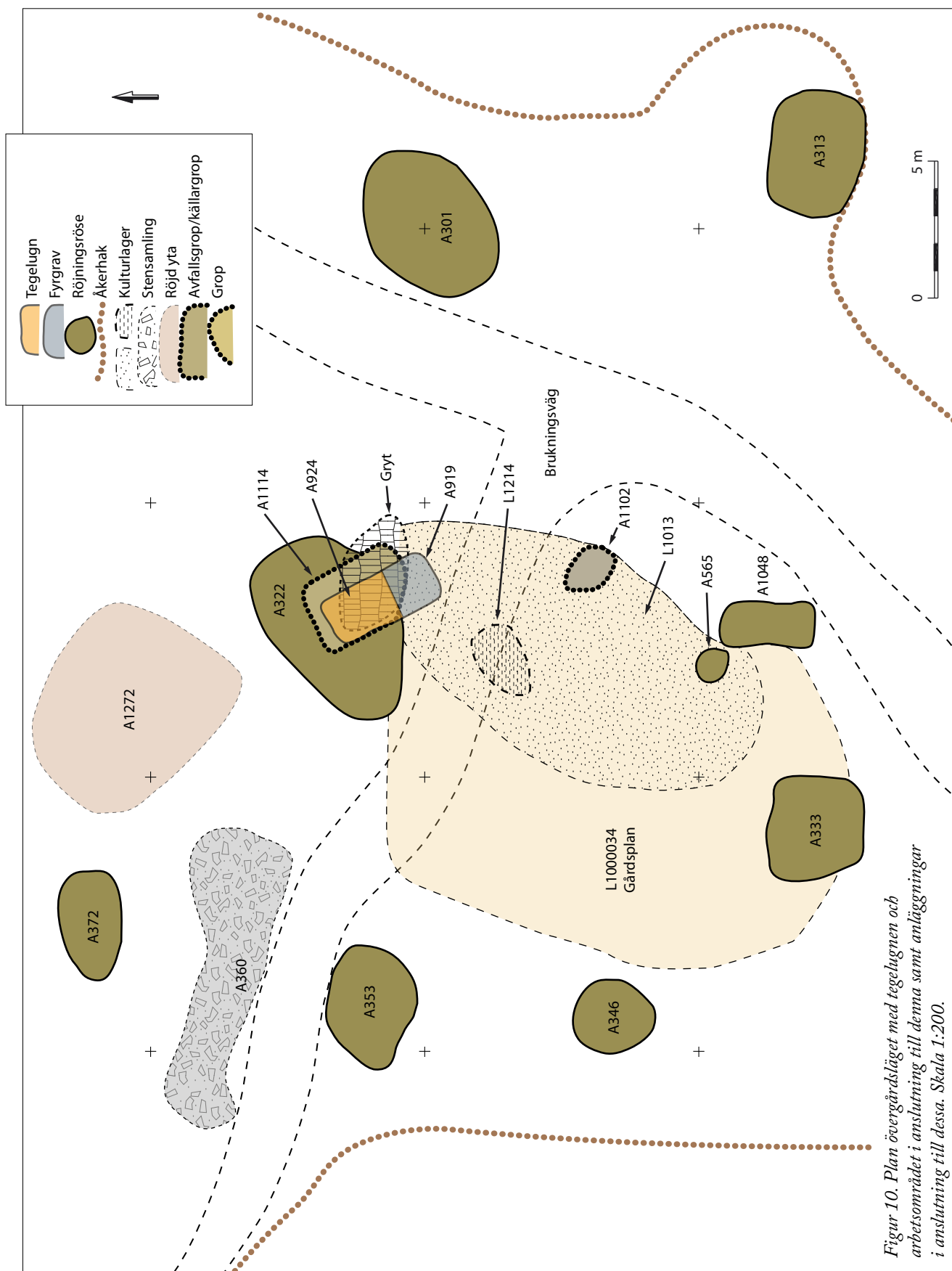
Två röjningsrösen kunde inte kopplas till någon av de ovanstående kategorierna (fig. 8 och 9). A431 och A680 är troligen moderna och tillkomna i samband med röjning för byggande av det skydd som byggt för de hästar som går i lösdrift (A1000031). Förutom dessa nämnda rösen är även rösen A439, A313 och A301 att betrakta som spår av 1900-talets röjning. I A322 framkom också rikligt med recent material.

Vid inventeringen upptäcktes två mindre stenröjda ytor (A1090 och A1272). Dessa omgavs av spridd röjningssten som inte lagts upp i regelrätta rösen. Vid avbaningen syntes inga spår av byggnadsrester eller syllstenar. Jorden var lättbearbetad. En möjlig tolkning är att de är lämningarna efter mindre trädgårdstäppor. Mindre troligt är att man utnyttjat dessa platser som bås eller kättar då lämpligare lägen för dessa finns i nära anslutning till den forna gårdstomten.

Tegelugn, avfallsgrop och källare

Tegelugnen som påträffades under röjningsröset, A322, var till största delen raserad (fig. 10). I röset förekom block med en diameter som översteg två meter ner till mindre sten med en storlek av 0,1 meter. Uppbyggnaden av röset har skett i flera faser med vitt skilda syften. Den avslutande röjningen har utförts under 1900-talet. Initialt torde stenen ha samlats kring den konstaterade källaren och därmed kunnat föras till röjningen av gårdsplanen. I ett senare skede har sten även samlats kring tegelugnen. Röset har mellan dessa perioder blivit omgrävt. Förstörandet var inte bara en följd av den normala destruktion som följer av utplockandet av det brända teglet ur ugnen, utan även av senare tiders verksamhet i markerna. Grävling/räv hade också grävt sig in under röset från sydost. Detta stora gryt har fallit samman varvid hela östra delen av ugnen förstörts. Tegelugnen var delvis ingrävd i moränkullen. Bredden uppskattades till 2,5 meter. Ett säkert mått kan inte anges eftersom hela östra långsidan saknades. Längden var cirka fyra meter och begränsades bakåt och mot väster av block som troligen ingått i en fällstensmur. Dessa stenar var lätt eldskadade. Ugnens golv var täckt av grus och kalk. I fyllningen framkom också mer eller mindre hårt brända bitar av kalksten (fig. 11). Bränning av kalk har således också förekommit. Mot söder fanns två grusiga ytor (A919 och A1013), båda med inslag av sot, träkol och bränd sand. Dessa utgjorde ugnens fyrgrav samt arbetsytan utanför ugnen. Delar av området undersöktes med fyllhammare och skärslev. Några tydliga konstruktioner som stolphål eller syllstensrader kunde inte noteras.

För att undersöka om det fanns flera ugnslager grävdes ett schakt ner genom ugnens golv. Det cirka fem centimeter tjocka ugnsgolvet visade sig ligga på en grop, A1114, fylld med rivningsmaterial och avfall. Gropen var drygt 1,5 meter djup och 2,6 meter vid. Fyllningen bestod av tegel, jord och hushållsavfall som ben och keramik, d.v.s. en blandning av sopor och rivningsmaterial från den gamla byggnaden. Gropen var inrasad och saknade en lagerstruktur. Mycket talar dock för att den ursprungligen tjänat som jordkällare. Då endast ett par större block av sten som varit lämpade

Figur 10. Plan övergårdsläget med tegelugnen och arbetsområdet i anslutning till denna samt anläggningar i anslutning till dessa. Skala 1:200.

till byggnadsmaterial påträffades, är den rimliga tolkningen att byggnadsstenen i denna källare återanvänts på den nya gårdstomten. Kanske i den jordkällare som återfinns i väster.

Gårdstomt

Som tidigare nämnts var området kring gårdsläget (A1000034) tämligen söndergrävt och utschaktat (fig. 10). Det inledande schaktet S559 drogs från ett röjningsröse i söder in i den röjda ytan. Drygt två meter mot norr framkom ett sotblandat skikt med inslag av rödgods, trådspik och delvis förkolnat trä. Därför utvidgades schaktet (S1121). Några byggnadsrester kunde inte konstateras. Endast ett avgränsat, sotigt lager (A1013) påträffades. Detta sträckte sig upp mot tegelugnen och avfallsgropen och skall nog snarare anses tillhöra tegelugnens arbetsyta än gårdsbebyggelsen. Genom gårdsplanen löper en brukningsväg bort mot väster. På sin väg passerar denna en hopskjuten stensamling (A360) som visade sig innehålla rikligt med recent järnskrot. Denna anläggning som kunde dateras till 1900-talet ger också en ålder på den påträffade vägen. För att undersöka om det kunde finnas rester av en bevarad överbyggnad i anslutning till tegelugnen och den förmodade källargropen förlängdes schaktet S1121 upp mot norr. Inga indikationer på detta framkom utan direkt under rösets västra sida liksom mot norr framkom orörd morän.

Fynd

Sammantaget gjordes 23 fynd (bilaga 3). Viktmässigt var tegel den största kategorin. Två olika typer av tegel framkom (fig. 12):

Typ 1 (cm): 22,5×8,5×12,0

Typ 2 (cm): uppgift saknas ×7,0×11,5

Tegel av den förstnämnda typen hade genomgående gräsavtryck på ena liggytan, vilket tyder på att de soltorkat i gräset eller legat på en halmbädd innan bränning. Vidare hade flera bitar av typ 1-teglet utbuktningar och kraterliknande former på sidorna som sannolikt uppstår som en följd av att det fortfarande varit fuktigt vid bränning. Teglet var inte av hög kvalitet utan var dåligt bearbetat med klumpar av omagrad lera i godset. Fragment av dessa obearbetade lerklumpar återfanns som bränd lera utanför ugnen.

Den andra tegeltypen var plattare och smalare. Några hela stenar av denna typ påträffades inte. Dessa stenar påträffades dels som sönderbränt material i tegelugnen, dels som krossade fragment i lager och vegetations-skikt på södra delen av undersökningsområdet. Till detta yngre tegel ska också den sten som tjänat som stöd vid uppstapling av tegel i ugnen räknas.

Den keramik som påträffades utgjordes av glaserat rödgods. En stor mängd var av allmän karaktär. Några skärvor kunde dock dateras. Skärvorna granskades av Mathias Bäck, Riksantikvarieämbetet, UV Mitt. Tidsmässigt kan de alla föras till 1700-talets början. Möjligen kan de ha förekommit under 1600-talets slutskede, men inte tidigare än 1600-talets sista kvartssekel.

Figur 11. Montage av sektion genom avfallsgropen. Ett skikt av kalk och grus utgjorde botten på tegelugnen från öster. Foto: Ulf Strucke.

Figur 12. Ett fåtal stenar låg kvar i läge i västra kanten av ugnen. Bland annat den sintrade stenen i mitten av bilden. Denna har utnyttjats vid uppstapling av råtegel inför bränning. Till vänster en sten från den gamla gårdens murstock som har tydliga avtryck av gräs. Till höger en tillhuggen sten. Även denna har varit inmurad i skorstensstocken. Skala 1:4. Foto: Gustav Gonelius Stenvall.

Figur 13. En skärva från ett Kugelbauchkrus daterat till cirka år 1700. Skala 2:1. Foto: Gustav Gonelius Stenvall.

En skärva från ett Kugelbauchkrus daterat till cirka år 1700 anger också tidpunkten när byggnaderna på Sinäs äldre gård bör ha övergivits (fig. 13). Förutom trädspik och andra recenta fynd låg även en del av en slipsten i det bevarade kulturlagret på gårdstomten. Denna dateras tidigast till mitten av 1800-talet.

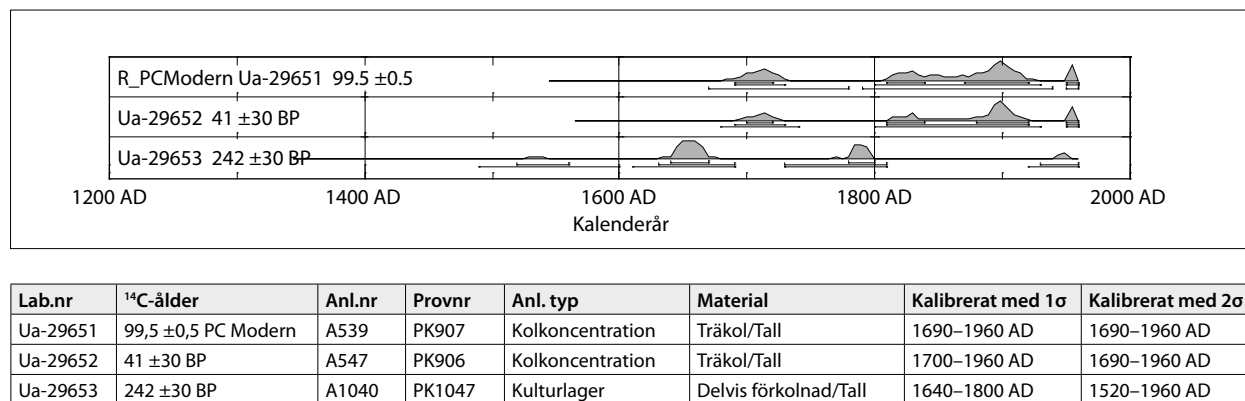
Vid undersökningen tillvaratogs också en bössflinta som även denna härstammar från tiden efter gårdens övergivande.

Analys

Tillfälliga uppodlingar/nyodlingar, på de historiska byarnas utmark är ett välkänt fenomen som behandlas i landskapslagarna. Undersökningar av fossila odlingslämningar i Närke tyder på att denna odlingsform var vanlig i byarnas skogsmark under medeltid och tidigmodern tid (Ericsson 1999:25f). Även i västra Östergötland verkar detta ha varit ett utbrett fenomen (Petersson 1999). Dessa odlingar lämnar sällan några spår i det historiska kartmaterialet. På den odaterade konceptkartan över Sinäs är det skrivet "ett swedh" på ett instängslat område. Det finns således ett belägg för att denna form av odlingsteknik använts i området under övergången mellan 1600–1700-tal.

För denna undersökning har tre kolprover ^{14}C -daterats (fig. 14). För att ta reda på om markanvändningen kring Sinäs är äldre än det arkeologiska och historiska källmaterialet antyder togs två ^{14}C -prover från ett kollager som föregår stenröjningen. De kommer från ett kollager på västra sidan av moränryggen (A539 och A537 i S528). Schaktet drogs ner utefter slänten ner mot en röjd yta (1000025) som förmodades motsvara en tidigt igenlagd åkermark. Ett tunt kollager (som tjockast 0,02 m) framträdde efter maskinavbanning på cirka 0,10 meters djup. Kollagret täckte hela schaktbredden uppe på moränbacken och sträckte sig cirka tre meter ned mot den förmodade åkerytan där det tunnades ut. Kollagret fortsatte sedan sporadiskt och något diffust över resten av schaktet. Detta tolkades som att kollagret rörts om och smulats sönder i samband med jordberedning, medan det var välbevarat på den obrukbara moränbacken.

Figur 14. Diagram och tabell över kalibrerade ^{14}C -dateringar.

Ytterligare ett kolprov har daterats. Detta togs ur det kol- och sotlager (A1040) som påträffades strax öster om bebyggelselämningen RAÄ 210. Tolkningen av denna datering kompliceras något av materialets något högre egenålder.

Samtliga dateringar faller inom perioden 1600-tal till nutid. Utifrån fyndmaterial och kontexter kan vi dock eliminera 1500-tal liksom en datering som faller in under 1800-tal. Vi torde också kunna snäva in tidsramen till åren mellan år 1680 och 1720 för lämningarna intill Sinäs gamla tomt. Dateringen i det östra avsnittet styrker uppfattningen om en senare etablering i väster. Denna bebyggelse sammanfaller sannolikt i tiden med etableringen av Sinäs på sin nuvarande tomt.

Brandröjningarna genomfördes av olika skäl. De kan sättas i samband med etablering av bebyggelse, då man behöver röja skog för att öppna upp landskapet och ge förmån för åker- och ängsmark. Det är rimligt att anta, att marken närmast gården röjdes innan bebyggelsen restes på platsen. I båda fallen bör dateringen föregå bebyggelsen.

Utvärdering

Resultatet av förundersökningen ger en mer mångfacetterad bild av Sinäs bebyggelsehistoria, men avviker på flera punkter från de förväntningar som inledningsvis ställdes. Upptäckten av ett äldre gårdsläge och en tegelslagning på platsen kom att delvis förskjuta fokus för undersökningen. Den direkta följderna blev att den avbanade ytan fick utökas, främst inom den del som berörde hus- och ugnsområdet. Förundersökningen av röjningsröseområdet och de fossila odlingsspåren kunde ändå genomföras enligt de uppgjorda planerna. Den kvartärgeologiska karteringen fogades till de arkeologiska iakttagelserna och skapade en tydlig bild av markanvändningen.

Figur 15. En lantlig 1600-tals miljö i nordvästra Uppland. Teckning: Lis Engblom.

Referenser

- Ericsson, A. 1999. (Red.) Fossilt odlingslandskap i Närke. I: Odlingslandskap och uppdragsarkeologi. Artiklar från Nätverket för arkeologisk agrarhistoria. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Eriksson, J., Nilsson, I., & Simonsson, M. 2005. Wiklanders Marklära. Studentlitteratur. Lund.
- Forenius, S. 1989. Bebyggelselämningar och smideslokal vid Skallerbol. Rapport i ATA, dnr 1922/89. Stockholm.
- Hamilton, J., Heimdahl, J. & Strucke, U. 2008. Två bebyggelsefaser med tillhörande odlingsmark i Färsna. Riksantikvarieämbetet. UV Mitt, rapport 2008:17. Stockholm.
- Helmfrid, S. & Östman, P. 1996. Geografi. I: Sveriges nationalatlas – Sveriges geografi. Wastenson, L. & Helmfrid, S. (red.). Sveriges Nationalatlas. Vällingby.
- Myrdal, J. 1999. Jordbruket under feodalismen 1000–1700. Det svenska jordbrukets historia, bd 2. Natur och kultur/LTs förlag. Stockholm.
- Petersson, M. 1999. Arkeologiska utgrävningar av fossil åkermark – en metodstudie. I: Odlingslandskap och uppdragsarkeologi. Artiklar från Nätverket för arkeologisk agrarhistoria. Ericsson, A. (red.). Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Pettersson, O. 2008. Ny sträckning för riksväg 56 mellan Stingtorpet och Tärnsjö. Arkeologisk utredning, etapp 1 och 2. Riksantikvarieämbetet. UV Bergslagen, rapport 2008:3. Stockholm.
- Wahlberg, M. 1988. Bebyggelsenamnen i Väla härad i Uppland. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. Uppsala.
- Windelhed, B. 1995. Barknäre by. Rapporter från Barknäreprojektet nr 5. Meddelande serie B 92. Kulturgeografiska institutionen Stockholms universitet.
- Willim, A., Forenius, S. & Ogenhall, E. 2010. Bergshistoriska lämningar längs riksväg 56. Riksantikvarieämbetet. UV GAL, rapport 2010:13. Stockholm.

Muntliga uppgifter

Mathias Bäck, Riksantikvarieämbetet, UV Mitt.
Elisabeth Essen, Riksantikvarieämbetet, UV Mitt.

Refererat kartmaterial

Lantmäteristyrelsens arkiv

1753–Rågångsbeskrivning–T20–32:1

1688–Yngre geometrisk jordebok–T8

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1892–Sänkning–19–HUD–117

1776–Storskifteskarta–19–HUD–26

Odaterad karta–ågoavmätning –19–ENÅ–4

Rikets allmänna kartverk

1905–1911–Häradsekonomiska kartan–J112–83–3

Administrativa uppgifter

Riksantikvarieämbetets dnr: 422-3914-2009.

Länsstyrelsens dnr: 431-11294-09.

Projektnr, UV: 11767.

Intrasisprojekt: UV2010-176.

Undersökningstid: 2–17 september 2010.

Projektgrupp: Ulf Strucke, Jonas Bergman och Gustav Gonelius Stenvall.

Underkonsulter: Grävmaskin: Mark & Service. Hyrbil: Hertz. GPS:

Trimtec. AMS datering :Ångströmlaboratoriet, Uppsala.

Exploateringsyta: 6 500 m².

Undersökt yta: 570,5 m².

Läge: Fastighetskartans blad 12H 0b Över Sävne och 12H 1B Enåker.

Koordinatsystem: RT 90 2,5 Gon V.

Koordinater för undersökningsytans sydvästra hörn:

x 6654976/y 1558409.

Dokumentationshandlingar som förvaras i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), RAÄ, Stockholm: 27 st. digitala foton med Unr 5238_1–27.

Fynd: Fnr 1, 4, 9 (del av), 21, 22 och 27 förvaras på Riksantikvarieämbetet, UV Mitt, i väntan på beslut om fyndfördelning.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Schaktnr	Längd, m	Bredd, m	Djup, m	Beskrivning
256	25,3	2,0	0,2	Schaktet togs upp i Ö delen av en moränsluttning som gradvis övergick i stenfri åker. Det tangerade även kulturlagret A1013 och en bruksväg (ca 2,0 m öster om schaktets västra avgränsning). Syftet med långschaktet var att fånga övergången mellan morän och åkermark. Under vegetationsskiktet påträffades i V ett kulturlager som var 0,2–0,3 m djupt. I kulturlagret och vegetationsskiktet påträffades tegelkross och bränd lera. I kulturlagret påträffades även en grop med kol (A278). I Ö noterades ett 0,2 m tjockt odlingslager. I övergången syntes en antydning till åkerhak (A479).
287	17,3	2,0	0,2	Schaktet togs upp i Ö delen av en moränsluttning som gradvis övergick i åkermark. Schaktet korsar en mot norr gående bruksväg. Syftet med långschaktet var att fånga övergången mellan morän och åkermark. Under vegetationsskiktet påträffades grusig och stenig morän i de östra delarna. Centralt var moränen siltigare för att längst i öster övergå i ett ca 0,1–0,2 m tjockt odlingslager. I övergången till odlingslaget syntes en antydning till åkerhak. I odlingslaget påträffades recent glas samt rödgods.
520	9,5	1,7–2,3	0,2	Schaktet låg i V delen av i sydsluttning. I S delen vidgades schaktet. Syftet med långschaktet var att fånga övergången mellan morän och åkermark. Den norra delen av schaktet var tydligt stenbunden och sannolikt inte uppodlad. I S övergick marken till att bli mer stenfri, längst i S utvidgades schaktet något. Här påträffades en tydligt röjd yta med odlingslager.
528	17,5	1,2–1,5	0,4	Schaktet låg i svag sluttning mot SV utefter moränryggen. I V vidgades schaktet på en odlingsyta. Syftet med långschaktet var att fånga övergången mellan morän och åkermark. På sluttningen var marken tydligt stenbunden. I SV övergick marken till att bli mer stenfri. I sluttningen påträffades ett kollager på ca 0,1 m djup (A539 och A547). Kollagret täckte hela schaktbredden uppe på moränbacken och sträckte sig ca 3 m ned mot den förmodade åkerytan (A1000025) där det tunnade ut. Kollagret fortsatte sedan sporadiskt och något diffust över resten av schaktet. Detta tolkades som att kollagret rörts om och smulats sönder i samband med markberedning, medan det bevarats på den obrukbara moränbacken. I höjd med A539 påträffades tegel och en bit bössflinta (F1000006). I anslutning till schaktet låg stensamlingen A360 som tydligt hade tryckts samman med traktor.

Tabellen fortsätter på nästa sida.

Schaktnr	Längd, m	Bredd, m	Djup, m	Beskrivning
555	14	2	0,2–0,4	Schaktet låg i NV delen av området inom ett flackt parti av moränryggen. Här fanns enstenssamling som inledningsvis tolkades som en syllstensrad. Denna visade sig vid undersökning vara en naturbildning. Inget av antikvariskt intresse noterades.
559	6,6	2	0,2	Schaktet låg centralt i S delen. I N vidgades schaktet. Området kring schaktet såg ut som ett potentiellt boplatssläge och över schaktets N del gick en bruksväg i V-lig riktning. Syftet med schaktet var att hitta kulturjordslager från denna eventuella boplat och från brukningsvägen. Under vegetationslagret påträffades i N ett hårt sammanpressat kulturlager. I söder låg ett röjningsröse (A333) och i Ö en raserad, stensatt terrass. Denna var delvis uppbyggd av röjningssten. I kulturlagret påträffades flera fynd av tegelkross, krossad keramik och bränd lera samt träkol. I norra delen påträffades även rödbränd lera. Med anledning av dessa iakttagelser vidgades schaktet (jfr 1121).
572	10	1,5	0,3	Schaktet var beläget i söder på en moränbacke som sluttade svagt mot väster. Syftet var att fånga övergången mellan moränryggen och odlingslagret. Under vegetationsskiktet vidtog i väster ett 0,15 m tjockt stenröjt odlingslager. Mot öster övergick marken till att bli mer och mer stenbunden.
584	21,5	1,5	0,4	Schaktet var centralt beläget centralt på sluttning mot NO. Röjningsröset A383 låg i S delen av schaktet. Genom schaktet gick en äldre röjd brukningsväg. Syftet med långschaktet var dels att fånga övergången mellan morän och åkermark, dels att avgränsa odlingsytan A1090. Centralt i schaktet fanns en bassängformad mindre ränna efter ett igenfyllt dike.
694	10,5	1,5	0,2–0,6	Schaktet var beläget i centrala delen en plan yta nedanför en moränrygg. Centralt i schaktet låg röjningsröset A409. Syftet med schaktet var att avgränsa odlingsytan A1090 och att se om A409 överlagrade en fossil odlingsyta. I röset framkom inga tecken på överlagrad odling.
698	17,5	2	0,3–0,4	Schaktet låg på NÖ sidan av moränryggen. Syftet med schaktet var dels att fånga övergången mellan morän och åkermark i NO, dels att avgränsa odlingsytan A1090. I V delen av schaktet framkom ett tunt kollager (A1084). Odlingsytan A1090 avgränsades av mer stenbunden mark i Ö. Mellan A1090 och åkermarken i var marken överlag stenbunden och obrukbar. Längst i Ö blev marken återigen stenfri, här påträffades ett 0,2 m tjockt odlingslager. I övergången syntes ett åkerhak. I schaktets V del påträffades enstaka fynd av tegel.
709	12	1,5	0,3	Schaktet låg i N delen av nedlagd åkermark. S om schaktet fanns ett stall (A713). Syftet med schaktet var att ta reda på hur odlingsmarken var beskaffad, för att få en referenspunkt för odlingsytorna A1090 och A1000025. Syftet var även att se om det fanns rester av röjningskol under odlingsytan. Marken var stenröjd och ett odlingslager påträffades, som var ca 0,2 m tjockt. I S hade lagren förstörts i samband med uppförande av stallen. I N delen påträffades en härd (A912).
1035	8,3	Upp till 3,5	0,2–1,0	Schaktet låg i NÖ utkanten av en moränrygg som sluttade ned mot en ängsmark som tidigare varit uppodlad. Centralt i schaktet fanns en stor vall som löpte i SV-lig riktning. I N delen av schaktet syntes en delvis stenröjd yta. Syftet med schaktet var dels att ta reda på om vallen innehöll kulturlager, dels att se om det fanns lager på den stenröjda ytan vilken gränsade mot Huddunge 210. Inget av antikvariskt intresse påträffades i vallen, som var en naturbildning. I N delen påträffades en tunn kolhorisont (A1040). En tolkning var att torplänningens gårdsplan sträcker sig ner mot odlingsrösen i S.
1063	18,5	1,2	0,2	Schaktet låg centralt uppe på moränryggen. I V vidgades schaktet till ca 4,7 m. S om schaktet låg tegelugnen och den nordliga utvidgningen omfattade den stenröjda ytan (A1272). Schaktet genomkorsades även av en bruksväg i Ö. Syftet med schaktet var dels att avgränsa kulturlagret kring tegelugnen, dels att se om det fanns odlingslager på den röjda ytan. Inget odlingslager påträffades inom A1272. Mindre sten låg löst upplagd runt om. Inget kulturlager påträffades som sammanhänger med tegelugnen.
1121	12	17	0,2 till 1,6	Schaktet utgjorde en utvidgning av A559. Efter det att tegelugnen påträffats beslöts att ta upp en större sammanhängande yta i anslutning till denna och kulturlagret i S samt att knyta samman denna del med höjdläget i N. Sammantaget avlägsnades drygt 280 m ² av vegetationsskiktet i denna del. I S framkom ett utdraget kulturlager. Detta innehöll tegelkross, rödgods, fönster- och buteljglas samt tyg och annat recent avfall. Lagret bestod bland annat av utdragna rivningsmassor. Inga konstruktioner framkom i den centrala delen. Av kulturlagret rensades ca 9 m ² . Inga anläggningar framkom, inte heller spår av metallhantering. I SÖ delen återfanns en stensatt kant, vilken kan ha utgjort en terrassering i anslutning till en byggnad, men inga ytterligare indikationer på bevarade lämningar av bebyggelse framkom. I samband med undersökningen av tegelugnen framkom en raserad källargrund fylld med rivningsmaterial. Denna utgjorde gräns för bebyggelselämningarna mot N.
1000028	14	1,5	0,2–0,4	Schaktet låg i N delen av igenlagd åkermark. Syftet med schaktet var att studera odlingslagrets karaktär för att använda det som referens mot odlingsytorna funna kring moränryggen (ex. A1090 och A1000025). Marken var stenröjd och odlingslagret var 0,2 m tjockt. Enstaka tegelfragment påträffades i hela schaktet.
1000029	5	2	0,2–0,7	Schaktet låg i V delen av igenlagd åker. Centralt i schaktet låg röjningsröset A467. Syftet med schaktet var att se om det fanns ett fossilt odlingslager under röjningsröset. Röset låg direkt på orörd mark. Inget av antikvariskt intresse framkom.

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anl.nr	Anl.typ	Storlek, m	Beskrivning	Undersökt
278	Grop	0,5x0,5x0,07	Rund grop med diffus avgränsning. Den framkom under vegetationsskiktet, avgränsades och undersöktes med skärslev. En liten kolkoncentration påträffades i anläggningen (PK1203).	x
301	Röjningsröse	5,5x4,5x1,2	Ovalt röse uppfört av 0,7–1,5 m stora stenar med inslag av mindre 0,2–0,4 m sten i ytan. Röset har blivit omgrävt i sen tid. I västra kanten var det något hopskjutet, sannolikt en följd av vägröjning.	
313	Röjningsröse	5,0x5,0x1,5	Runt röse uppfört av 0,2–1,5 m stora stenar. Röset låg i direkt anslutning till igenlagd åkermark och var hopskjutet och påbyggt i sen tid.	
322	Röjningsröse	7x4x2	Ovalt röjningsröse. I mitten hopsjunket. Stenmaterialet var blandat från småsten och 0,1–0,7 m stora block. Även drygt 2 m stora markfasta block syntes, framför allt i N delen. Belamrat med recent avfall. Under detta påträffades en fragmentariserad tegelugn och under denna en avfallsgrop med rivningsmaterial.	x
333	Röjningsröse	4,5x3x1,1	Ovalt till oregelbundet röse. Stenmaterialet bestod av från 0,2–0,4 m stora stenar upp till 1,7 m stora block. Småstenen återfinns centralt i anläggningen. Beläget nära en brukningsväg. Kraftigt hopskjutet och skadat i samband med vägbygge, röjning av hästhage och andra sentida markgrepp.	
346	Röjningsröse	3x3x1,2	Runt röse. Stenmaterialet bestod av 0,3–0,5 m stora stenar samt enstaka block 0,7–1,1 m. De senare företrädesvis i kanten av röset. Beläget på västra slänten av moränrygg. Röset är i mitten bevuxet med en kraftig björk som gett röset en välvd profil.	
353	Röjningsröse	4x3x0,7	Ovalt röse. Stenmaterialet bestod i huvudsak av 0,5–1,2 m stora block samt mindre sten. Röset var löst hopsamlat och utdraget mot V, sannolikt beroende på sentida röjning.	
360	Stensamling	10x3x1	Sentida ansamling av sten bestående av meterstora block. Recent järnskrot påträffades i ansamlingen. Materialet hopskjutet från S, troligen i samband med maskinellt markarbete. Kan utgöra del av grund för enklare byggnad.	Delundersökt
372	Röjningsröse	4,5x2,5x1,2	Ovalt röse. Stenmaterialet bestod av 0,7–1,2 m stora stenar. Röjningsstenen är upplagd kring ett större markfast block. En utlöpare av röjningssten fortsätter mot A448.	
383	Röjningsröse	5x2x0,9	Ovalt röse Stenmaterialet bestod av 0,3–1,5 m stora stenar. Röjningsstenen härrör sannolikt från röjning av bruksväg och gårdsplan. Röset var beläget på en moränsluttning som sluttade ned mot N–NO. Stenmaterialet var något utdraget ned för slänten. Röset delundersöktes i samband med dragning av schakt 694. Inget av antikvariskt intresse påträffades.	Delundersökt
395	Röjningsröse	3,3x3,3x1	Runt röse. Stenmaterialet bestod av 0,5–1,2 m stora stenar. Röjningsstenen kommer sannolikt från den röjda ytan A1090. Röset var beläget i en slänt som sluttade ned mot NO.	
409	Röjningsröse	5,7x4,5x0,4	Ovalt röse. Stenmaterialet bestod av 0,1–0,4 m stora stenar. Stenen låg intill några större markfasta block på en låg moränrygg som sträckte sig i en NNV–SSO riktning. Röset var beläget intill en röjd yta (A1090), varifrån stenen sannolikt härrör. Ett schakt drogs genom röset i samband med undersökning av schakt 694 med syftet att klargöra huruvida röset överlagrade fossil odlingsmark. Inget fossilt odlingslager påträffades, ej heller kulturlager.	
422	Röjningsröse	3x3x0,9	Runt röse. Stenmaterialet bestod av 0,7–1,2 m stora stenar samt en del småsten. Rösets nedre del var jordfyllt. Låg intill äldre odlingsyta (A1090) från vilken stenen sannolikt härrör.	
431	Röjningsröse	2,5x2,5x1,2	Runt röse. Recent ansamling av sten. Härrör från stenröjning i samband med anläggande av stall/leder (A1000030). Anlagt för högst 20–30 år sedan.	
439	Röjningsröse	3x2,3x0,7	Ovalt röse. Stenmaterialet bestod av 0,3–1,2 m stora stenar. Kraftigt övervuxet av vegetation och därför svårbedömt.	
448	Röjningsröse	3x2,5x0,8	Ovalt röse. Stenmaterialet bestod av 0,5–1,2 m stora stenar samt en del småsten. Röjningsstenen överlagrade ett större markfast block. 0,5x1,2 m. Beläget i slänt ned mot S. Röjningsstenen härrör sannolikt från odlingsytan 1000025 i S. Intill röset var underlaget endast nöjaktigt röjt.	
458	Röjningsröse	4,5x2,5x0,3	Ovalt röse. Bestod av 0,4–1,2 m stora stenar som var uppslängda mot ett större, pyramidformat, markfast block, på S sidan av blocket. Röjningsröset låg på en relativt flack del av moränryggen. Sannolikt härrör röjningsstenen från odlingsytan A1000025. N sidan av röjningsröset undersöktes. Recenta fynd av tegel och metallskrot påträffades i hela anläggningen.	x
467	Röjningsröse	3,6x3,6x0,7	Runt röse. Stenmaterialet bestod av 0,1–0,6 m stora stenar samt enstaka block, ca 1,2 m stora. Röjningsstenen låg samlad intill större markfasta block. Röset låg intill en röjd yta (A1090), varifrån stenen sannolikt härrör. En sektion drogs med maskin genom röset i samband med undersökning av schakt 520. Syftet var att ta reda på om röset överlagrade en fossil odlingsyta. Ingen fossil odlingsyta påträffades. Centralt i röset på ett djup av ca 0,50 m påträffades en ansamling av tegel.	Delundersökt
479	Åkerhak		Åkerhak på Ö sidan av moränhöjden. Markytorna närmast Ö om haket har stenröjts. Ett odlingslager gick att följa ner mot de lerigare jordarna i öster.	

Anl.nr	Anl.typ	Storlek, m	Beskrivning	Undersökt
501	Åkerhak		Åkerhak på västra sidan av moränhöjden. Intill haket var röjningen summarisk. Möjligen kan uppfrysning av sten vara ett skäl till den synbarligen halvhjärtade insatsen.	
539	Kolkoncentration		Tunt kollager som låg direkt under vegetationsskiktet. Kollagret täckte hela schaktbredden uppe på moränbacken i öster och sträckte sig ca 3 m ned mot den förmodade åkerytan. Mot V fortsatte lagret som kol- och sotfläckar. Detta tolkades som att kollagret rörts om och smulats sönder i samband med jordberedning, medan det är välbevarat på den obrukbara moränbacken. Kolprov PK 907.	Delundersökt
547	Kolkoncentration		Jfr A539. Kolprov PK 906.	
565	Röjningsröse	2,4x2x0,6	Ovalt röse. Bestod huvudsakligen av 0,6–1,0 m stora stenar samt en mindre samling med småsten. Röjningsstenen härrör från röjning av intilliggande brukningsväg. Röset innehåller också rivningsmaterial.	
576	Röjningsröse	3x3x0,5	Runt röse. Bestod av 0,3–1,0 m stora stenar. Stenen härrör sannolikt från röjning av kringliggande odlingsytan A1000025.	
589	Röjningsröse	4x3x0,2	Ovalt röse. Bestod av 0,2–1,0 m stora stenar. Otydlig avgränsning. Låg på en moränrygg intill åkermark i S. På Ö och N sidan går en väg/fägata (1257). Sannolikt härrör stenen både från vägröjning och från röjning av åkermarken.	
594	Röjningsröse	2,5x2x0,3	Ovalt röse. Bestod av 0,4–1,0 m stora stenar som låg invid ett större markfast block. Röset var beläget i en slänt ned mot SO. Delar av röset var söndergrävt i sen tid.	
599	Röjningsröse	5x3,5x0,4	Ovalt röset. Bestod av 0,3–0,5 m stora stenar. Röjningsröset låg på moränryggen som följer åkerkanten mot V och sluttar ned mot åkern. Det tangerar äldre väg (A1272) som leder ut i åkermarken. Del av röjningen är troligen förorsakad av vägen.	
613	Röjningsröse	7x3x0,7	Oregelbundet röse. Bestod av 0,2–1,4 m stora stenar. Otydligt avgränsat. Beläget i sluttning ned mot åkermark och intill äldre väg (A1272). Sannolikt härrör röjningsstenen från röjning av såväl väg som åker. I fyllningen förekom tegel.	
618	Röjningsröse	8x7x0,6	Oregelbundet röse. Bestod av 0,3–0,7 m stora stenar som var lagda intill flera större markfasta block. Röjningsröset låg på en sluttning ned mot åkermark. Stenmaterialet härrör sannolikt från sentida röjning av åkern.	
623	Röjningsröse	3x2x0,3	Ovalt röse. Bestod av 0,1–1,0 m stora stenar. Röset var beläget i sluttningen ned mot åkermark, varifrån stenen sannolikt härrör. I fyllningen påträffades tegel.	
633	Röjningsröse	7x6x0,6	Ovalt röse. Bestod av 0,2–0,7 m stora stenar. En ansamling av mindre 0,2–0,4 m stora stenar låg centralt i röset. Röset låg i sluttningen ned mot en åker.	
639	Röjningsröse	4x4x0,3	Runt röse. Bestod av 0,4–1,2 m stora stenar. En småstenspackning fanns på rösets SO del. Stenen var överlag upplagd/-slängd från NO där en åkeryta fanns. Röset låg på en åkerholme och övervuxen med hassel och smågranar.	
646	Röjningsröse	8x5x0,4	Ovalt röse. Bestod av 0,1–0,4 m stora stenar. I N kanten låg flera 0,6–1,2 m stora block. Röset var beläget i Ö kanten av en åkerholme.	
654	Röjningsröse	12x7x0,7	Ovalt röse. Centralt i röset fanns ett mindre ovals röse, 5,0x4,0 m stort och 0,2 m högt. I övrigt låg stora block markfasta block. läget på N delen av en åkerholme.	
665	Röjningsröse	10x8x0,7	Ovalt röse. Stenmaterialet var av varierande storlek. Södra avgränsningen tydligt avgränsad med stora block. I N är avgränsningen oklar. Går i Ö ihop med röjningsröset A654. SV om röset fanns en större stentipp med sentida material.	
680	Röjningsröse		Recent ansamling av sten. Troligen tillkommen i samband med byggande av stall/lider (A1000030).	
687	Röjningsröse	1,4x1x0,7	Ovalt röse. Bestod av 0,3–0,7 m stora stenar. Röset var beläget intill åkeryta i NO.	
902	Kolkoncentration		Tunt kollager under vegetationsskikt på röjd yta. Sammanhänger med A539 och A547	
912	Härd	0,5x0,5x0,03	Ej tydligt avgränsad härd som fortsatte in i schaktväggen. Undersökt med skärslav. Ansamling av sot och kol. Alltsammans något urlakat och uppblandat med omgivande siltig brunjord. Makrofossilprov P910 och P911.	
919	Fyrgrav		Sotbemängd yta med halvbränt trä. Bruten av markskador, men ansluter till det brända kalklagret intill tegelugnen i NV.	Delundersökt
924	Tegelugn		Rest av tegelugn. I Ö delen av ugnen låg ett större hoprasat grävlingsgryt. Endast en mindre del av V långsidan bevarad. På det upp till 0,05 m tjocka lagret av kalkblandad silt låg sönderbränt tegel. V långväggen bestod av en kallmurad stenvägg, som var lätt eldskadad. Mot S vidtog fyrgraven med den utdragna arbetsytan. Eftersom ugnen var så dåligt bevarad grävdes den ut. Den visade sig då överlagra en större avfallsgrop.	x
1013	Kulturlager		Sammanhängande yta med ett 0,05 m tjockt, siltigt, lätt sotblandat lager. I N mycket hårt packat med anledning av att en transportväg dragits i Ö–V riktning över ytan. Fynd av yngre lergods, ståltråd, spik samt sentida avfall Lagret var omrört, troligen utschaktat.	
1040	Lager		Tunt kollager under vegetationsskiktet. Sträckte sig åt N över en plan, bitvis röjd yta. Oklar avgränsning. Tangerar röjningsröse. PK 1047.	

Anl.nr	Anl.typ	Storlek, m	Beskrivning	Undersökt
1048	Röjningsröse	3,5×2×1,2	Oregelbundet röse. Uppfört av 0,7–1,3 m stora stenar. Röset låg i anslutning till ett bruksväg i Ö. Sannolikt härrör stenen från röjning av denna.	
1084	Kolkoncentration		Tunn kolhorisont under vegetationsskiktet. I anslutning till denna spår av odlingslager (1090). Odlingen har utförts i en sänka med siltig morän. Kolprov PK 1083.	
1090	Odlingsyta		Odlingsyta i sänka N om moränryggen och omgiven av röjningsrösen. I schakt framkom ett odlingslager ca 0,2 m tjockt. Odlingen har utförts i en sänka med siltig morän.	
1102	Grop	2,5×1,50,05	Sotbemängd grop strax söder om tegelugnen. Fyllning av huvudsakligen sotig silt. Fynd av rödgods samt ståltråd och trådspik.	
1114	Avfallsgrop	4×2,5×1,5	Gropen var fylld med krossat tegel, sten samt en mindre mängd yngre keramik. Till större delen är det fråga om rivningsmaterial från en byggnad. Bl a tegel från skorsten/eldstad. Överlagrades av ett lager med tegelkross från tegelugnen.	
1214	Kulturlager		Lagret skilde sig från A1013 genom att sotfärgningen var kraftigare. Även någon skörbränd sten samt tegelkross. Påträffades i vägsträckningen mot V.	
1228	Åkerhak		Fortsättning av A479 mot Ö. Gränser mot den stenbundna marken i N. Inom åkern syns även spår av en äldre brukningsväg som leder bort mot RAÄ 210.	
1234	Stensamling	2,5×2×0,5	Långsträckt stensamling. Stenmaterialet bestod av 0,5–1,5 m stora stenar, samt spridda förekomster av småsten. I anslutning till stig. Beläget på N sidan av odlingsyta som var kraftigt övervuxen. Ej jordfyllt	
1244	Röjningsröse	4×4×0,5	Runt röse. Stenmaterialet bestod av 0,2–0,7 m stora stenar. Röset låg intill en åkeryta som var övervuxen med hassel, smågran mm. Även röset var kraftigt övervuxet.	
1257	Väg		En 2,0–3,0 m bred röjd yta som går från åkermark upp på sluttande moränrygg och in mot skogen. Vägens totala längd var ca 12,5 m. Möjligtvis kan det röra sig om en fägata eller en avställningsplats för jordbruksmaskiner.	
1272	Röjd yta		Stenröjd yta på moränryggen. Mindre ansamlingar av röjningssten i anslutning till ytan. Den 4,5×3 m stora och grovt sett rektangulära ytan kan ha varit en mindre trädgårdstäppa.	
1000001	Röjningsröse	6×5×0,4	Ovalt röse. Stenmaterialet bestod av 0,2–1,2 m stora stenar. I NO begränsades det av tre större markfasta block. I V kanten låg en 3 m stort block. Röjningsstenen var upplagd på Ö sidan om detta block. Röset låg intill en röjd yta A1000025.	
1000002	Röjningsröse	3,5×2,5×0,5	Ovalt röse. Stenmaterialet bestod av 0,7–1,2 m stora stenar. Röset låg i tät buskvegetation på en V-lig utlöpare till moränryggen.	
1000025	Odlingsyta		Röjd yta som omges av flera röjningsrösen. Tunt siltigt brunjordslager, ca 0,2–0,3 m tjockt. I S avgränsades ytan av en V–O gående grusväg. S om vägen finns en större röjd yta som används som hagmark idag. Sannolikt har de två röjda ytorna varit sammanfogade innan vägen byggdes.	
1000026	Åkerhak		Haket avgränsar odlingsytan 1000027 mot V.	
1000027	Odlingsyta		Fossil odlingsyta. Sannolikt övergiven före åkerytan i SO eftersom åkerhak A479 avgränsar den senare. En låg jordvall skiljde denna odlingsyta från åkern i Ö.	

Bilaga 3. Fyndtabell

Fnr	Kontext	Material	Sakord	Typ	Antal	Antal fragment	Vikt, g	Anmärkning
1	A322	Ben	Obränt ben		2	2	9	Nedre skiktet. Kasserat.
2	A322	Kalk	Kalkbruk		1	1	14	Nedre skiktet. Kasserat.
4	Rensfynd	Flinta	Avslag	Bössflinta?	1	1	2	Påträffat i vegetationsskiktet.
6	A322	Keramik	Kärl		2	2	40	Övre skiktet. Rödgods. Brunglaserat. Kasserat.
7	A322	Ben	Obränt ben		3	3	73	Övre skiktet. Kasserat.
8	A322	Kalk	Kalkbruk		2	2	210	Övre skiktet. Kasserat.
9	A322	Keramik	Kärl		4	4	271	Rödgods, Nedre del av tegelugn. Två skärvor om 147 g tillvaratagna. Övriga skärvor kasserade.
10	A322	Järn	Järnten		1	1	28	Nedre skiktet. Kasserat
11	A1013	Järn	Klackjärn.		1	1	17	Recent. Kasserat.
12	A1013	Glas	Fönsterglas		1	1	1	Genomskinlig.
13	A1013	Ben	Obränt ben	Hästtand	1	4	10	Kasserat.
14	1013	Keramik	Tegel		1	1	6	Kasserat.
15	A1214	Keramik	Kärl		1	1	6	Rödgods. Rensfynd. Kasserat.
16	A322	Keramik	Kärl		1	1	15	Stengods. Kasserat
17	Saknas	Slagg	Masugnsslagg		1	1	19	Svartgrön, Påträffat i vegetationsskiktet. Kasserat.
18	A1013	Järn	Beslag		1	1	17	Recent. Kasserat.

Tabellen fortsätter på nästa sida.

Fnr	Kontext	Material	Sakord	Typ	Antal	Antal fragment	Vikt, g	Anmärkning
19	A1013	Lera	Bränd lera		1	1	13	Omagrad bränd lera ur tegel. Kasserad.
20	1013	Keramik	Kärl		9	9	354	Rödgods. Frostspängt. Saknar dekor. Kasserat.
21	A1013	Sandsten	Slipsten	Slipstenshjul	1	1	1345	
22	1032	Keramik	Kärl	Westerwald	1	1	2	Kugelbauchkrug. Ca år 1700.
23	A1048	Keramik	Kärl		1	1	4	Gulglacerat. Rödgods. Kasserat.
24	A1214	Keramik	Kärl		1	1	13	Kasserat.
25	A1013	Keramik	Kärl		3	3	16	Rödgods. Rensfynd. Kasserat.
26	A1013	Järn	Hästska		1	1	7	Recent. Kasserad.
27	Rensfynd	Järn	Sölja		1	1	13	

Bilaga 4. Vedartsprotokoll

AnalysId:	8694		
Anläggning:	278	Provnr:	PK1203
Vikt (g):	0,1	Analyserad vikt (g):	0,1
Fragment:	7	Analyserat antal:	7
Art:	Gran	Antal:	7
Material:	Träkol		
Kommentar:			
AnalysId:	8706		
Anläggning:	427	Provnr:	PM900
Vikt (g):	0,1	Analyserad vikt (g):	0,1
Fragment:	1	Analyserat antal:	1
Art:	Gran	Antal:	1
Material:	Träkol		
Kommentar:			
AnalysId:	8705		
Anläggning:	427	Provnr:	PM901
Vikt (g):	0,1	Analyserad vikt (g):	0,1
Fragment:	1	Analyserat antal:	1
Art:	Tall	Antal:	1
Material:	Träkol		
Kommentar:	Kvist under 10 år. Ej daterbar mängd.		
AnalysId:	8695		
Anläggning:	539	Provnr:	PK907
Vikt (g):	1,3	Analyserad vikt (g):	1,3
Fragment:	5	Analyserat antal:	5
Art:	Bark	Antal:	2
Material:	Förkolnad		
Kommentar:			
Art:	Tall	Antal:	3
Material:	Träkol		
Kommentar:	Vald för datering		
AnalysId:	8696		
Anläggning:	547	Provnr:	PK906
Vikt (g):	0,4	Analyserad vikt (g):	0,4
Fragment:	3	Analyserat antal:	3
Art:	Bark	Antal:	1
Material:	Förkolnad		
Kommentar:			
Art:	Tall	Antal:	2
Material:	Träkol		
Kommentar:	Vald för datering		

AnalysId:	8704		
Anläggning:	912	Provnr:	PM910
Vikt (g):	1,8	Analyserad vikt (g):	1,8
Fragment:	31	Analyserat antal:	31
Art:	Tall	Antal:	30
Material:	Träkol		
Kommentar:	Stam och kvist.		
Art:	Vaccinium sp	Antal:	1
Material:	Träkol		
Kommentar:			
AnalysId:	8691		
Anläggning:	1040	Provnr:	PK1047
Vikt (g):	0,2	Analyserad vikt (g):	0,2
Fragment:	10	Analyserat antal:	10
Art:	Tall	Antal:	10
Material:	Träkol		
Kommentar:	Ej helt förkolnad		
AnalysId:	8690		
Anläggning:	1084	Provnr:	PK1083
Vikt (g):	0,1	Analyserad vikt (g):	3,1
Fragment:	7	Analyserat antal:	7
Art:	Gran	Antal:	6
Material:	Träkol		
Kommentar:			
Art:	Växtdelar	Antal:	1
Material:	Förkolnat		
Kommentar:	Kottfjäll av gran		
AnalysId:	8693		
Anläggning:	1112	Provnr:	PK1204
Vikt (g):	0,1	Analyserad vikt (g):	0,1
Fragment:	3	Analyserat antal:	3
Art:	Gran	Antal:	3
Material:	Träkol		
Kommentar:			
AnalysId:	8697		
Anläggning:	1114	Provnr:	PK1280
Vikt (g):	0,1	Analyserad vikt (g):	0,1
Fragment:	1	Analyserat antal:	1
Art:	Tall	Antal:	1
Material:	Förkolnad		
Kommentar:			

Ett gårdsläge och odlingsmark i Sinäs

I samband med den arkeologiska förundersökningen av agrara lämningar intill Sinäs gård, Huddunge socken i Uppland, noterades ett omrört kulturlager inom södra delen av fornlämningsområdet. Lagret visade sig utgöra resterna av gårdsläget för den första etableringen av Sinäs, som sker under 1600-talets mitt. Röjning och uppodling sker under samma period och tidpunkten sammanfaller med den återupptagna driften av den närbelägna gruvan. Efter utflyttningen till det nuvarande gårdsläget, har den gamla källargrunden kommit att utnyttjas som tegelugn under en kort period vid mitten av 1800-talet.